

บทที่ ๔

บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในการพัฒนาชนบท ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้

ในการวิจัยเรื่อง “บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในการพัฒนาชนบทตามแนววิถีชุมชนเชิงพุทธ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้” นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในข้อที่ ๒ ไว้ คือ เพื่อศึกษาแนวความคิดการพัฒนาชนบทตามแนวของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยจึงได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้หรืออีสานใต้ ๓ ท่าน ประกอบด้วย ๑) พ่อคำเตื่อง ภาษี ๒) พ่อผาย สร้อยสระกลาง และ ๓) พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ เป็นผู้นำชุมชน และเป็นผู้ริเริ่มให้ชุมชนได้คิด พูดคุยกันในการแก้ไขปัญหา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งชุมชน โดยไม่ได้เริ่มที่การวางแผนแต่เริ่มที่การทบทวนปัญหาในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชนได้อย่างยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยกำหนดขอบข่ายบทบาทของปราชญ์ชาวบ้านที่ใช้เป็นกรอบในการวิจัย ได้แก่ ๑) การสร้างความร่วมมือ ๒) การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และ ๓) ความต่อเนื่องและความยั่งยืน ซึ่งแนวความคิดการพัฒนาชนบทของปราชญ์ชาวบ้านแต่ละท่านผู้วิจัยได้เรียงลำดับเนื้อหาไว้ดังนี้

๔.๑ ประวัติของปราชญ์ชาวบ้านโดยสังเขป

๔.๑.๑ ภูมิหลังพ่อคำเตื่อง ภาษี

พ่อคำเตื่อง ภาษี เป็นชาวกิ่งอำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งหลังจากประสบ ปัญหาด้านการทำเกษตรเชิงเดี่ยวตามกระแสสังคมสมัยนั้น ทำให้พ่อคำเตื่อง ประสบกับภาวะ หนี้สินล้นพ้นตัว หาทายออกให้ชีวิตไม่ได้ จึงติดเหล้าและบุหรี่ย่างหนัก ซึ่งหลังจากได้อ่านหนังสือธรรมะแล้วก็เห็นว่าความรวยไม่ใช่สาระแต่สาระที่แท้คือความมั่นคงของชีวิต พ่อคำเตื่องจึงได้ลงมือปฏิบัติ ผลแห่งการทำเกษตรธรรมชาติ ที่ไม่ไถพรวน ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี ปลอ่ยให้ธรรมชาติเกื้อกูลกัน ทำให้พ่อคำเตื่องเป็นที่รู้จักของสังคมมากขึ้นทั้งในและต่างประเทศ จึงได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร บรรยายอยู่เสมอ ในขณะเดียวกันในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ได้เกิดปราชญ์ชาวบ้านพร้อม ๆ กัน คือ พ่อผาย สร้อยสระกลาง ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในเรื่องเกษตรธรรมชาติ พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านวนเกษตร จึงได้รับการชักชวนจากศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ให้ตั้งโรงเรียนชุมชนอีสาน เพื่อเป็นสถานศึกษาของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม รวมทั้งเพื่อมีส่วนร่วมสร้างเสริมการพัฒนาประเทศชาติโดยรวมอย่างยั่งยืน หลังจากโครงการโรงเรียนชุมชนอีสานได้ปิดลง ได้ร่วมมือกับปราชญ์ชาวบ้านอีก ๑๒ ท่าน ในภาคอีสาน จัดตั้งเป็นเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อร่วมกัน

สร้างเกษตรกรจำนวนหนึ่งล้านครอบครัวทั่วภาคอีสาน ที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้ พร้อมด้วยเด็กนักเรียนจำนวนหนึ่งล้านคน เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ.๒๕๕๓^๑

ภูมิหลังพ่อคำเตื่อง ภาษี ประชาชนชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๔๐ หมู่ที่ ๘ บ้านโนนเขวา ตำบลหัวฝาย กิ่งอำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ สมรสกับ แม่อมร งามชัด มีลูกชายสองคนและลูกสาวหนึ่งคนวิถีชีวิตของครอบครัวในอดีตของพ่อคำเตื่องมีความสุขอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และวิถีชีวิตแห่งความเอื้ออาทร ไม่มีการแข่งขัน มีแต่การเผื่อแผ่แบ่งปันซึ่งกันและกัน

พ.ศ.๒๕๐๔ รัฐได้เข้ามาส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว จำพวก ปอ มันสำปะหลัง อ้อย พร้อมทั้งหาตลาดมารับซื้อ ซึ่งด้วยความอยากรวยจึงพาครอบครัวเข้าสู่วงจรดังกล่าว เมื่อทำจนเงินกำลังครอบครัวจึงต้องกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อมาลงทุน แต่วิธีการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวตามนโยบายรัฐโดยการกู้เงินมาลงทุนนั้น ไม่ได้ชำระหนี้ให้หมด แต่การใช้คืนก็เพื่อจะกู้หนี้ก้อนใหญ่ขึ้นๆ เพื่อมาลงทุนขนาดใหญ่ขึ้น ๆ ในที่สุดยอดหนี้เพิ่มขึ้นถึงเก้าหมื่นบาท ซึ่งเป็นมูลค่าหนี้สูงมากเมื่อเทียบกับค่าของเงินในยุคนั้น ทำให้เกิดความทุกข์ใจอย่างหนัก สูญเสียความมั่นใจในตนเองลงไปอย่างมาก กลายเป็นคนติดเหล้าติดบุหรี่ หนี้ก็เพิ่มขึ้นมาอีกทางจากการติดเหล้าติดบุหรี่ นอกจากนี้สุขภาพก็ทรุดโทรมด้วย น้องสาวของพ่อคำเตื่องซึ่งเห็นสภาพความล้มเหลวของพ่อคำเตื่องจึงได้นำหนังสือธรรมะมาให้ศึกษา ในที่สุดเมื่อศึกษาธรรมะมากขึ้นก็การเลิกบุหรี่เลิกเหล้าได้ ส่งผลให้พ่อคำเตื่องมีวิธีคิด มีวิธีมองชีวิตตามสภาพที่เป็นจริงไม่ใช่โลกของการทำตามคำบอกอีกต่อไป ทำให้รู้ความจริงว่าถูกหลอก ความคิดที่เกิดขึ้นมาไม่ได้มีเพียงเรื่องปลดหนี้เรื่องเดียวเท่านั้น ยังเกิดความคิดเรื่อง “จะอยู่อย่างไร” “จะรอดอย่างไร” และวิเคราะห์ไปที่ต้นเหตุเป็นสำคัญ และไม่ว่าคิดเรื่องอะไรก็ไปดูที่ต้นเหตุหมดในที่สุดก็มองเห็นว่าความรวยไม่ใช่สาระ สาระควรเป็นความอยากรับรองความอยากรวยการปฏิบัติธรรมที่เข้มข้น ส่งผลให้พ่อคำเตื่องเกิดวิธีคิด “รู้ความจริง” มองเห็นว่าแนวคิดเรื่อง “เพิ่มรายได้ทำเงินให้ได้มาก ๆ นั้น “ไม่ใช่” ความเป็นจริงแล้ว ควรเป็น “แนวคิดลดรายจ่ายและการใช้จ่ายที่ถูกทาง ถูกประโยชน์” พ่อคำเตื่องเริ่มด้วยการ “ลดปริมาณของการใช้ปุ๋ยเคมีลงก็ทำให้มองเห็นความจริงว่า “การเพิ่มปริมาณปุ๋ยเคมีไม่ได้ช่วยให้เพิ่มปริมาณอ้อยอย่างที่เราเข้าใจ ปุ๋ยเคมีเพียงช่วยให้เห็นว่า อ้อยถอดยอดและใบเขียวขึ้นแต่ตัวปล้องอ้อยไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างที่เราเข้าใจ เมื่อลดปุ๋ยลง ๑๐๐ กระสอบ อ้อยไม่ได้หายไป ๑๐ - ๒๐ ต้นแค่หายไปเพียง ๒ ต้น เท่านั้น” แล้ว ต่อจากนั้นได้ “ลดพื้นที่ปลูกอ้อยลงตามลำดับจนกระทั่งเลิกปลูกและคืนพื้นที่ปลูกให้รัฐซึ่งในช่วงเวลาระหว่างลดพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวอยู่นั้นเป็นช่วงที่รัฐขอคืนพื้นที่เพื่อนำไปเร่งปลูกป่าทดแทน ทำให้พ่อคำเตื่องเองก็ต้องเร่งวางแผนเลิกปลูกให้เร็วขึ้นด้วยการค้นพบความสุขที่แท้จริงของการไม่มีหนี้^๒

พ่อคำเตื่องก็รู้แล้วว่าตนจะได้รับจำนวน ๑๖ ไร่ จึงได้แบ่งพื้นที่จำนวน ๔ ไร่มาลอง ทำนาแบบวิถีเกษตรธรรมชาติ ไม่ไถพรวน ไม่ใช้สารเคมี ปลอ่ยให้ธรรมชาติเกื้อกูลกันเอง (การเรียนรู้เรื่องนี้ของพ่อคำเตื่องส่งผลให้ พุทธิโกะ นักเกษตรธรรมชาติชาวญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงระดับโลกได้แวะมาเยี่ยมเยียนเรียนรู้ด้วยถึงพื้นที่) รูปลักษณ์ภายนอกของพ่อคำเตื่องในขณะนั้นในสายตาของชาวบ้านมองเห็น

^๑ บ้านมหา,พ่อคำเตื่อง ภาษี : นักปฏิวัติการเกษตรด้วยฟางเส้นเดียว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.baanmaha.com/community/thread45577.html>, [มกราคม ๒๕๕๘].

^๒ สัมภาษณ์ พ่อคำเตื่อง ภาษี,สถาบันฟื้นฟูภูมิปัญญาไท อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

เป็นชายวัยกลางคนที่ครุ่นคิดบ่นจົມงำอยู่คนเดียวตลอดเวลา ผมที่ตัดเองก็เว้าแหว่ง เสื้อก็ขาดปะทำนา ก็ไม่ไถพรวนปล่อยไปตามธรรมชาติ พวกเขามองอย่างไม่เข้าใจ และให้สมญานามว่า “ตาเฒ่าผีบ้าขี่เกี้ยว สันหลังยาว” คำปรัมปรานี้ไม่ได้ก่อผลสะท้อนแก่พ่อคำเตื่องแต่อย่างใดเนื่องจากในวิธีคิดนั้นมีแต่ ความกระหายไฟรู้ ไฟสังเกต ไฟทดลอง มีคำถามอยู่ในสมองเต็มไปหมดจึงมักพูดกับตัวเองอยู่เสมอ ไม่ได้ใส่ใจเรื่องไม่เป็นเรื่องภายนอก ซึ่งการลดต้นทุนการผลิต และการลดรายจ่ายหรืออุดหนุนของ ครอบครัวนั้น พ่อคำเตื่อง สามารถนำเงินจากที่ลดได้นั้นไปชดใช้หนี้สิน จนกระทั่งปลดหนี้เก่าหมื่น บาทได้หมด “วันที่เอาสมุดเหลืองไปคืนหนี้ ธกส. ยังไม่เคยมีความสุขอะไรเท่าวันนั้น แม้แต่วันแรกของการแต่งงานก็ไม่มีความสุขเท่าวันนั้น ทำให้รู้สึกได้ถึงที่เราลำบากนั้น ลดหนี้ ลดหนี้มันมีความสุขอะไร หนี้หมดในขณะที่มีสิ่งมีค่าเหลืออยู่อย่างพร้อมเพรียงไม่ได้ขาดหายไปไหนทั้งที่ดินก็ ไม่ได้ถูกเฉือนไปใช้หนี้ ครอบครัวอยู่ครบพร้อมหน้าได้ความมั่นใจในตนเองกลับคืนมาและยังต้องได้รับความรู้เพิ่มเรื่องความอยู่รอดอีกด้วยในขณะที่คนอื่นๆ ยังแอ่อยู่เลย โอโฮไม่รู้จะพูดอย่างไรถูก วันนั้น ใครมาด่าก็คงจะโกรธไม่เป็น ไม่ใช่แค่คิดเรารู้สึกได้จริงๆ เลยว่า”การไม่เป็นหนี้เป็นอิสระในโลก” แม้เงินมีไม่มาก แต่ก็ไม่มีหนี้ ภายหลังได้ตีใจกับวันสุดท้ายที่ปลดหนี้สำเร็จแล้ว ความสุขจากความภูมิใจและความมีศักดิ์ศรีก็เกิด”

การก่อเกิดโรงเรียนชุมชนอีสาน

หลังจากที่ต้องประสบความล้มเหลวจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมา ลูกหลานที่เรียนมา สูง ๆ ก็เริ่มทิ้งถิ่นเข้าไปทำงานในเมืองอื่น ๆ และประเทศอื่น ๆ ทำให้ชนบทแอ่งเรื้อย ๆ เมื่อได้พบกับพ่อผาย และพ่อสุทธินันท์ที่สนใจในเรื่องปัญหาของชุมชนเหมือนกัน จึงร่วมกันตั้งโรงเรียนชุมชนอีสาน โดยมี ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก จากสถาบันท้องถิ่นพัฒนา (สทพ.) เป็นผู้ประสานงานที่สร้างคุณูปการให้แก่ชุมชน โดยโรงเรียนชุมชนไม่ได้หมายถึงอาคารสถานที่เช่นโรงเรียนโดยทั่วไป แต่ให้เป็นที่รับรู้ในหมู่สมาชิกว่าพวกเขามีโอกาสรวมตัวกันไม่จำกัดเวลาและสถานที่ในการคิด ปรัชญา แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในวิถีชีวิตมุ่งสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบน หลักการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองร่วมกัน และโรงเรียนชุมชนอีสานยังทำหน้าที่เป็นสถาบันประสานงานเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะภาคอีสาน ในอันที่จะพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง และพัฒนาตนเองอย่างรอบด้านทั้งในทางเศรษฐกิจสังคม การเมือง และวัฒนธรรม รวมทั้งเพื่อมีส่วนร่วมสร้างเสริมการพัฒนาประเทศชาติโดยรวมอย่างยั่งยืนภายใต้การนำของ

๑. กลุ่มกระท่อมน้อยพัฒนา โดย พ่อผาย สร้อยสระกลาง ที่ทำเรื่องเกษตรผสมผสาน

๒. กลุ่มซูกสะอั้น โดย พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ที่ทำเรื่องเกี่ยวกับวนเกษตร

๓. กลุ่มชุมชนอีสานการเกษตร โดย พ่อคำเตื่อง ภาษี ที่ทำเรื่องเกี่ยวกับเกษตรธรรมชาติ

ในการประชุมหารือครั้งแรก พ่อผายอยู่ สุนทรธัย และหลวงพ่อนาน ได้เป็นผู้ร่วมส่งเสริมสนับสนุนอย่างสำคัญในฐานะ “ปราชญ์ชาวบ้านอาวุโส” ในการประสิทธิ์ประสาทภูมิธรรมความรู้ และประสบการณ์แก่บรรดาสมาชิกโรงเรียนชุมชนอีสาน^๓

การเกิดเป็นศูนย์เรียนรู้ของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน

^๓ เหลา ลำลูกกา, พ่อคำเตื่อง ภาษี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :<https://www.gotoknow.org/posts/270889>, [มกราคม ๒๕๕๘].

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ศาสตราจารย์เซนต์ จามริก ได้เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านในภาคอีสานที่อยากจะช่วยคนอีสานให้สามารถดับทุกข์สร้างสุขที่เราเรียกว่า “ปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน” มาประชุมกันที่สวนป่าพ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ เพื่อหาวิธีดับทุกข์สร้างสุข และจัดให้มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่องทุก ๖ เดือน ในปี ๒๕๓๘ และเพิ่มขึ้นเป็นทุก ๔ เดือนในปี ๒๕๓๙ และทุก ๓ เดือนในปี ๒๕๔๐ จนถึงปลายปี ๒๕๔๑ วิกฤตการณ์ของสังคมไทยมีแนวโน้มรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสานจึงได้นัดหมายกันที่จะประชุมสัจจกันทุกเดือน โดยหมุนเวียนกันเป็น เจ้าภาพ และมีมูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตดี จังหวัดขอนแก่น โดยการนำของ นายแพทย์ อภิสิทธิ์ อารวรารากร เป็นทีมเลขาและทีมจัดการ ผลของการประชุมในแต่ละครั้งจะถูก รวบรวมเป็น เอกสาร ทำให้เกิดองค์ความรู้มากมายในการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองอย่างสมดุลและ มีความสุข สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายใต้ชื่อ “เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน” โดยมีศูนย์การเรียนรู้ภายใต้การนำของปราชญ์ชาวบ้านโดยใช้พื้นที่เกษตรผสมผสานของปราชญ์ชาวบ้านเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ จำนวน ๑๓ แห่ง ๑. พ่อมหาอยู่ สุนทรธัย จังหวัดสุรินทร์ ๒. พ่อเชียง ไทยดี จังหวัดสุรินทร์ ๓. พ่อชาติ มาระแสง จังหวัดอำนาจเจริญ ๔. พ่อผาย สร้อยสระกลาง จังหวัดบุรีรัมย์ ๕. พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๖. พ่อคำเตื่อง ภาษี จังหวัดบุรีรัมย์ ๗. พ่อทองหล่อ เชนไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ๘. พ่อจันทร์ที ประทุมภา จังหวัด นครราชสีมา ๙. พ่อประคอง มนต์กระโทก จังหวัดนครราชสีมา ๑๐. พ่อทัศน กระยอม จังหวัด ขอนแก่น ๑๑. พ่อผอง เกตุพิบูลย์ จังหวัดขอนแก่น ๑๒. พ่อบุญเต็ม ชัยลา จังหวัดขอนแก่น ๑๓. พ่อทองใบ ต้นโลห์ จังหวัดขอนแก่น) ซึ่งศูนย์เรียนรู้ของพ่อคำเตื่อง ก็เป็นหนึ่งในจำนวน ๑๓ ศูนย์ เรียนรู้ เนื่องจากพ่อคำเตื่อง เป็นปราชญ์ชาวบ้านนักคิด นักพูด และเป็นนักปฏิบัติแห่งยุคสมัย ในระหว่างที่เป็นเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานนั้น ก็เป็นระยะ หลังจากทีโรงเรียนชุมชนอีสานได้เลิกไป แต่ด้วยความที่พ่อคำเตื่องเสียสละมาชิกที่มีมากมายและ มีเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ร่วมกันกับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง จึงเขียนโครงการของบประมาณ มาดำเนินงาน จาก สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ชื่อโครงการโรงเรียนชุมชนอีสานระยะที่ ๒ โดยองค์กรชุมชน อีสานการเกษตร ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

๑. กลุ่มเยาวชน ซึ่งมีกิจกรรม เลี้ยงปลาบ่อดินพลาสติก ร้านค้าสหกรณ์ เลี้ยงไก่ การเพาะเห็ดฟาง ศึกษาดูงานพื้นที่ปราชญ์ชาวบ้านบางท่าน ปัจจุบันเลิกทำไปแล้ว

๒. กลุ่มแม่บ้าน มี ๒ กลุ่มคือบ้านชี้เหล็กทำเรื่องผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร และบ้าน ตะแบง ทำเรื่องการเพาะเห็ดฟาง

๓. กลุ่มพันธกรรม ทำในเรื่องการเก็บเมล็ดพันธุ์พืชพื้นบ้านปัจจุบันยังดำเนินการอยู่

๔. กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ โดยการซื้อกระบือมาให้สมาชิกเลี้ยงเอาลูกแล้วคืนแม่พร้อม เงิน ๑,๔๐๐ บาท เพื่อเป็นทุนในการจัดซื้อกระบือแม่พันธุ์ต่อไป

๕. เป็นทุนจัดสร้างศูนย์เรียนรู้

ความเป็นนักวิจัยของปราชญ์ชาวบ้าน

พอเกิดปัญหาการทำไร่ไถ่ยประสบปัญหาขาดทุนเกิดหนี้สินจำนวนมาก พ่อคำเตื่องก็ต้องหาทางแก้ไขทดลองหาวิธีลดรายจ่ายและการใช้จ่ายที่ถูกทาง ถูกประโยชน์” พ่อคำเตื่องเริ่มด้วยการ “ลดปริมาณของการใช้ปุ๋ยเคมีลงก็ทำให้มองเห็นความจริงว่า การเพิ่ม ปริมาณปุ๋ยเคมีไม่ได้ช่วยให้เพิ่มปริมาณอ้อยอย่างที่เราเข้าใจ ปุ๋ยเคมีเพียงช่วยให้เห็นว่า อ้อยถอยอด และใบเขียวขึ้นแต่ตัวปล้องอ้อย

ไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างที่เข้าใจ เมื่อลดปุ๋ยลง ๑๐๐ กระสอบ อ้อยไม่ได้ หายไป ๑๐ – ๒๐ ตันแค่หายไปเพียง ๒ ตันเท่านั้น”

การเข้าถึงธรรมชาติของพ่อค้าเตี๊อง

เริ่มจากว่าพ่อค้าเตี๊องลองเปรียบเทียบสถานที่ ๒ แห่ง ระหว่างทุ่งโล่งกว้างไม่มี ต้นไม้ กับป่าไม้ยืนต้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ ถ้าปล่อยสิ่งมีชีวิตโดยสัญชาตญาณก็ต้องวิ่งเข้าป่าไม้ เพราะรู้ว่าอยู่กับต้นไม้แล้วไม่ตาย มีที่หลบภัยมีแหล่งอาหารมีอะไรอีกหลายอย่าง เปรียบเทียบเมล็ดมะค่าโมง ๑ เมล็ดถ้าไม่มะค่าโมงอายุ ๕๐ ปี ๑ เมล็ดเลื้อยมา ทำเฟอร์นิเจอร์เป็นเก้าอี้มั่งกรขายได้ ๒๐,๐๐๐ บาท ยกตัวอย่างเก้าอี้มั่งกรตัวนี้ก็อยู่ในเมล็ด มะค่าโมงนี้ เปรียบเทียบความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ

๑. แสงแดด
๒. น้ำ
๓. ลม

ในโลกละไม่มีเครื่องมืออะไรที่ทำให้ของเหลวหรือสิ่งที่จับต้องไม่ได้มาผสมผสานกลายเป็นต้นไม้ เนื้อไม้แข็งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์

ธรรมชาติจะรักษาตัวมันเอง เช่นถ้าคนตัดไม้หญ้าก็จะขึ้นมาปกป้องผิวของโลก ตามด้วยไม้ขนาดเล็กจำพวกสาบเสือ แล้วก็จะค่อย ๆ สร้างต้นไม้เล็ก ไปจนถึงไม้ใหญ่

ยกตัวอย่างกรณีฝนตก โดยธรรมชาติจะต้องสัมผัสกับต้นไม้ใหญ่แตกกระจายลง บนต้นไม้เล็กก็จะแตกเป็นฝอยละเอียดลงไปถึงพืชจำพวกชิง ข่า กระชายใบจะเรียวปลายแหลม เพื่อให้น้ำฝนไหลลงพื้นได้ไม่มีแรงกระแทกมาก ต้นไม้สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ของดินได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพาการบำรุงดินจาก ภายนอก เปรียบเทียบเมล็ดยางนาทำไมมีปีก มีการนัดแนะกับลมไหมถึงได้ผลิตรูปออกมา ความสัมพันธ์ระหว่างปีกเมล็ด ลม ฝน ความสมดุลธรรมชาติต่าง ๆ ต้นไม้มีสัญชาตญาณรับรู้ได้ ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ ศิลปะกับธรรมชาติ (ต้นไม้ยืนต้น) ของจริงของปลอมเปรียบเทียบ ภาพวาดเหมือน ราคา ๑๐๐,๐๐๐ บาท ขนาดของปลอมคนบางคนยังเลือกที่จะซื้อแพง เราอยู่กับของจริงน่าจะภูมิใจ มากกว่าคนที่อยู่กับภาพวาด^๔

การพึ่งตนเองด้วยกองทัพอักษรธรรมชาติ

เนื่องจากพ่อค้าเตี๊องเป็นคนที่มีคุณสมบัติในการช่างสังเกตและสรุปทเรียนแล้วนำ ลงสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการรู้จริงนั้น พ่อค้าเตี๊องได้สังเกตว่า ประเทศแต่ละประเทศนั้นเขามีทหารในการป้องกันรักษาดินแดนของประเทศ เริ่มตั้งแต่มีกำแพงเมือง มีทหารเกณฑ์ มีนายสิบ นายร้อย นายพัน นายพลและมีจอมทัพ พ่อค้าเตี๊องก็เอาวิธีการของทหารมาปฏิบัติในพื้นที่โดย ไม่ได้ใช้คนแต่ใช้ต้นไม้เป็นทหารแทนโดย เอาแนวไฟมาทำเป็นกำแพง เวลาศัตรูบุกกรุกเข้ามาจะได้แก้ปัญหาได้ ไม้ก็จะ ออกหน่อเหมือนอาวุธที่เข้าไปกล่มกันที่ตะวันออกกลาง ขึ้นเป็นแนวก็จะเหมือนอาวุธที่เตรียมรบ เข้าไปข้างในก็จะเตรียมเหมือนทหาร อย่างทหารเกณฑ์ก็เหมือนที่เรียกรบได้เร็วเช่นมะเขือ พริก ส่วนกล้วย ฝรั่ง น้อยหน่าก็จะเป็นนายสิบ มะม่วง ก็เป็นนายร้อย กระท้อน ลองกอง ก็เป็นนายพัน มะพร้าว ยางนา ตะเคียนทองก็จะเป็นนายพล ส่วนตัวเองก็จะเป็นจอมทัพ เวลาศัตรูบุกกรุก เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ก็จะใช้พวกนี้กล่ม อย่างหน่อไม้ก็จะใช้แค่ ๓-๔ หน่อก็อยู่หมดแล้ว ในน้ำก็จะเตรียมไว้อย่างปลากระดี่ ก็เหมือนปืนเล็ก ปลาช่อนก็เหมือนตอปิโด ปลาบึกก็เหมือนเรือดำน้ำที่ป้องกันน่านน้ำเอาไว้

^๔ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงหมู่บ้านคำเตี๊อง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://202.28.32.19/satit/sitenew.old/scikm/FACEWEB/province/Bureerum%2004.html>, [มกราคม ๒๕๕๘].

เกียรติคุณที่ได้รับ

ด้วยผลงานที่เป็นที่ประจักษ์ พอคำเตื่อง ภาษี จึงได้รับการยกย่องจากองค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย ที่สำคัญได้แก่ รางวัลคนดีศรีสังคม จากมูลนิธิหมู่บ้าน และได้รับ คัดเลือกให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนัก นายกรัฐมนตรี

กล่าวโดยสรุป บริบทของพอคำเตื่อง ภาษี เป็นเกษตรกรที่มุ่งเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว จนกระทั่งประสบปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ ผลผลิตไม่ได้อาหาร ประสพกับภาวะหนี้สิน จึงหาทางออกให้ชีวิตโดยการดื่มสุราและสูบบุหรี่อย่างหนักเพื่อหวังจะให้ลืมความทุกข์ จนกระทั่งได้พบหนทางแห่งการพ้นทุกข์ในปัจจุบันของตนโดยการศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้า จึงได้ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตที่เน้นการพึ่งตนเอง ทำเกษตรธรรมชาติ เน้นการเกื้อกูลกันเองของธรรมชาติ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ จนกระทั่งสามารถชำระหนี้สินได้จนหมดสิ้น ผลสำเร็จจากการดำเนินชีวิตทำให้พอคำเตื่องมีชื่อเสียงอย่างกว้างขวาง ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากร และร่วมกิจกรรมการพัฒนา กับหลายองค์กร นอกจากนั้นพอคำเตื่อง ภาษี ยังดำเนินกิจกรรมการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นของตนอย่างต่อเนื่อง เช่น การสร้างเครือข่ายเกษตรกรต้นแบบ การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยจัดตั้งโรงเรียนชุมชน อีสาน เป็นต้น ซึ่งในการบริหารจัดการกิจกรรมการพัฒนาของพอคำเตื่อง ภาษี มีรูปแบบการ ดำเนินงานดังแผนภาพต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงการสรุปบริบทของพอคำเตื่อง ภาษี

บริบทในอดีต	การเปลี่ยนแปลงของชีวิต	บริบทในปัจจุบัน
เป็นชาว กิ่ง อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์ เป็นเกษตรกรที่ ประสบปัญหาจากการทำ เกษตรเชิงเดี่ยว จนตกเป็น หนี้สิน และหาทางออกให้ ตนเองด้วยการดื่มสุรา สูบบุหรี่ อย่างหนัก เพื่อหวังจะให้หลุดพ้นจากความเครียด	หลังจากได้ศึกษาธรรมะของพระพุทธศาสนา ได้มองเห็นต้นเหตุของปัญหาตน จึงปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตที่ เน้นการพึ่งตนเอง เปลี่ยนวิธีการทำเกษตรจากเกษตรเชิงเดี่ยว มาเป็น เกษตร ธรรมชาติ เน้นการเกื้อกูลกันระหว่างธรรมชาติกับธรรมชาติ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์	ปฏิบัติหน้าที่ครูภูมิปัญญาไทย เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มุ่งสร้างเกษตรกรภาคอีสานให้เป็นเกษตรกรที่พึ่งตนเองและพึ่งพา กันเอง เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้คำปรึกษาด้าน การพัฒนาแก่หน่วยงานทั้ง ภาครัฐ และองค์กรเอกชน

ทัศนะของปราชญ์ชาวบ้านต่อบริบทของชุมชนและสังคม

พอคำเตื่อง ภาษี มองว่าสังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมที่มีปัญหา จากที่วิถีชีวิต ดั้งเดิมของคนไทยที่ผูกโยงอยู่กับธรรมชาติ มีความเอื้ออาทรกันระหว่างคนกับธรรมชาติ และคนกับคนกลับกลายเป็นสังคมที่มีแต่การทำลายกัน แย่งชิงกัน ผู้คนในชนบทต่างมุ่งสู่ตลาดแรงงาน ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายเพื่อขยายพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยต่างเชื่อว่าเงินเท่านั้นเป็น ตัวชี้วัดความสุขของคนได้ แต่ผลที่ได้รับคือมีเงิน แต่ก็ไม่สามารถสร้างความสุขที่แท้จริงได้ ซึ่งเกษตรกร

เองมักถูกหลอกให้วิ่งไปตามกระแสเงินตรา ให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนโรงงาน อุตสาหกรรม ซึ่งเมื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวซ้ำซากดินก็เสื่อม ต้องเพิ่มปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีขึ้นเรื่อย ๆ ราคาพืชผลตกต่ำ และตกเป็นหนี้ในที่สุด ดังคำกล่าวของพ่อคำเตื่องว่า “การพัฒนาประเทศ การพัฒนาการเกษตร การกระจายรายได้ต่าง ๆ ได้ดำเนินการ มาเป็นเวลานาน ยิ่งพัฒนาเกษตรกรกลับยิ่งอยู่ไม่ได้ ต้องอพยพหางานในเมืองบ้างไปถึง ต่างประเทศ หาเงินมาปลดหนี้สินที่เกิดจากทำเกษตร” “ตัวผมเองก็เหมือนชาวนาชาวไร่โดยทั่วไป คือไม่รู้ว่าจะใช้เงินเพื่อการลงทุนอย่างไร จึงจะเหมาะสม ไม่ทราบว่าจะจัดการอย่างไรในการผลิต ซ้ำร้ายยิ่งกว่านั้นเกษตรกรบางราย ยังยอมเป็นหนี้เพื่อนำเงินมาซื้อโทรทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งการใช้ จ่ายเงินในลักษณะนี้ เป็นวิธีการที่ผิดอย่างใหญ่หลวง ผลสุดท้ายคือจะนำไปสู่รุ่มรุมชีวิต”^๕ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับคนภาคอีสานแล้ว พ่อคำเตื่อง มองว่าเป็นนักสู้มาโดยตลอด เพราะต้องสู้กับภัยธรรมชาติทั้งฝนแล้งดินแลว สู้กับความยากจนอดอยาก สู้กับความดูถูก ดูแคลน ของคนอื่น คนอีสานเมื่อมีปัญหา ก็จะลุกขึ้นร่วมมือกัน แต่พอปัญหาหมดไปก็ไปให้เขาเหยียบย่ำอีก กลายเป็นวัฏจักรอย่างนี้ แต่เมื่อสู้ไม่ได้หรือไม่มีทางสู้ก็ต้องยอมรับสภาพไป เพราะไม่มีใครที่จะชี้แนะแนวทางที่เหมาะสมให้ได้ พ่อคำเตื่องได้ให้ทรรศนะเพิ่มเติมปรากฏในหนังสือพิมพ์ความว่า “คนอีสานนั้นเผชิญกับปัญหาฝนแล้งดินแลว ทำไร่นาไม่ได้ผล เป็นหนี้สินจนคิดไม่ได้แล้วว่าจะมีทางออกจากปัญหานี้ แต่ถ้ามีความหวังว่ามีทางออก แม้เพียงน้อยนิดเขา จะลองทำ เพราะจนตรอกแล้ว แต่ที่เขาไม่สู้เพราะไม่คิดว่าจะเป็นไปได้ เราจึงต้องสร้าง จิตสำนึก สร้างความคิดใหม่ให้ได้”

กล่าวโดยสรุป พ่อคำเตื่อง มองว่า สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมที่มีปัญหา จากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยที่ผูกโยงอยู่กับธรรมชาติ มีความเอื้ออาทรกันระหว่างคนกับธรรมชาติ และ คนกับคน กับกลายเป็นสังคมที่มีแต่การทำลายกัน แย่งชิงกัน ผู้คนในชนบทต่างมุ่งสู่ตลาดแรงงาน ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายเพื่อขยายพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ เกษตรกรเองมักถูกหลอก ให้วิ่งไปตามกระแสเงินตรา ให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเมื่อปลูกพืชชนิด เดียวซ้ำซากดินก็เสื่อม ต้องเพิ่มปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีขึ้นเรื่อย ๆ ราคาพืชผลตกต่ำ และตกเป็นหนี้ ในที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม คนสำหรับคนภาคอีสานแล้วเป็นนักสู้มาโดยตลอด เพราะต้องสู้กับภัย ธรรมชาติทั้งฝนแล้งดินแลว สู้กับความยากจนอดอยาก สู้กับความดูถูกดูแคลนของคนอื่น คนอีสาน เมื่อมีปัญหา ก็จะลุกขึ้นร่วมมือกัน แต่พอปัญหาหมดไปก็ไปให้เขาเหยียบย่ำอีก กลายเป็นวัฏจักร อย่างนี้

๔.๑.๒ ภูมิหลังพ่อผาย สร้อยสระกลาง

พ่อผาย เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ที่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๔ ต.โคกล่าม อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ เป็นบุตรคนที่ ๔ จากพี่น้อง ๗ คน ของพ่อชา และแม่สอน สร้อยสระกลาง ตั้งแต่แรกเกิดจนจำความได้แม่สอนจะกล่อมลูกๆ ให้นอนด้วยเพลงกล่อมดั้งเดิมว่า “แม่ไปไ้ หมกไข่มาหา แม่ไปนา หมกไข่ปามาป้อน แม่เลี้ยงหมอนอยู่ป่าสวนหมอน” ซึ่งเป็นเพลงกล่อมที่พ่อผาย จำได้ขึ้นใจ และมี ผลต่อการทำงานตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ ปี ๒๔๘๓ พ่อผายมีโอกาสเข้าเรียนหนังสือจนจบ ป. ๔ ในปี ๒๔๘๗ ที่โรงเรียนวัดบ้านสระคูณ เมื่อออกจากโรงเรียนได้ไปเป็นลูกจ้างเลี้ยงวัว ๕๐ ตัว อยู่บ้านท่าวง อ.ลำปลายมาศ โดยได้ ค่าจ้างเป็นวัว ปีละ ๑ ตัว ทำอยู่ ๒ ปี ได้วัวมา ๒ ตัว แต่ละตัวมีท้องอ่อนๆ มามอบให้น้องสาวและ น้องชายเพื่อเป็นกองทุนต่อไปในอนาคต ชีวิตวัยเด็กของพ่อผายเป็นชีวิตที่ลำบาก

^๕ สัมภาษณ์ พ่อคำเตื่อง ภาษี, สถาบันฟื้นฟูภูมิปัญญาไท อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

มาก เพราะแม่ตายไปตั้งแต่พ่อผายอายุ ๑๑ ขวบ พี่ๆ ที่แต่งงานแล้วก็ไปอยู่กับสามีและภรรยา ส่วนน้องสาว ๑ คนและน้องชายอีก ๒ คน จึงตกอยู่เมื่ออายุได้เพียง ๑๖ ปี ๙ เดือน จึงอุปสมบทเป็นสามเณร มีพระครูวิสุทธิ เป็น อุปัชฌาย์ เล่าเรียนโรงเรียนปริยัติธรรม ปีแรกสอบตก ปีที่ ๒ สอบไล่ได้นักธรรมตรี ปี ๓ สอบได้นักธรรมโท เป็นอาจารย์สอนนักธรรมตรี โท อยู่ ๒ ปี อายุได้ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จึงสึกออกมาเป็นฆราวาส ๑ ปี คัดเลือกทหารไม่ถูกจึงไปบวชใหม่ บวชเรียนจนได้นักธรรมเอก และสร้างกุฏิ ๑ หลัง เสา ๒๔ ต้น จนสำเร็จต่อถึงปี ๒๕๐๕ จึงสึกออกมาแต่งงานกับแม่ลา โดยการแนะนำจากเจ้าอาวาสและ ทายกวัดบ้านสระคูณ โดยทั้งสองท่านเป็นผู้ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายทั้งหมดให้ เพราะเห็นว่าเป็นคนดี ปี ๒๕๐๘ พระเจ้าคณะอำเภอขึ้นแนะนำให้พ่อผายสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านสระคูณ ได้รับคะแนนเสียงท่วมท้น ๒๘๕ เสียงจาก ๒๙๐ เสียง เพราะชาวบ้านศรัทธาเนื่องจากเคยเป็นพระ และทำหน้าที่เป็นครูบาสอนคนมาตลอด เช่น จะอบรมคนที่ไปบวชพระหรือเณรให้เห็นคุณค่าการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง เห็นความสำคัญของความสมดุระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ พร้อมจัดกิจกรรมให้ผู้ที่บวชจะต้องเอาต้นมะพร้าว ๑ หน่อมาปลูกในวัด ทำให้ผู้คนเลื่อมใส และศรัทธา การเป็นผู้ใหญ่บ้านของพ่อผายได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านบ้านสระคูณอย่างล้นหลาม และด้วยเพลงกล่อมที่ฝังใจว่า “แม่ไปไหนหมกไขมาหา แม่ไปไหนหมกไขปามาป้อน แม่เลี้ยงหม่อนอยู่ป่าสวนหม่อน” ทำให้พ่อผายพาชาวบ้านเรียนรู้ และจัดการจนมีอยู่มีกิน พาชาวบ้านใช้ที่ดินสาธารณะกว่า ๔๐๐ ไร่ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเสริมรายได้ และขอบริจาคจากสมาชิกสร้างกองทุนสวัสดิการบ้านสระคูณจนเกือบจะเกิดความขัดแย้งกับทางราชการ เพราะกิจกรรมดังกล่าวดู เหมือนว่าพ่อผายได้พาชาวบ้านบุกรุกที่ดินสาธารณะของหมู่บ้าน แต่ด้วยความตั้งใจดี และด้วยไหวพริบ อันแหลมคม พ่อผายได้ตั้งคำถามว่า “ที่ดินสาธารณะเป็นของใคร” ซึ่งได้คำตอบว่า “เป็น ของประชาชน” และด้วยคำว่า ที่ดินสาธารณะเป็นของประชาชนนี้เอง ทำให้ทางการไม่สามารถเอา ผิดได้ เพราะชาวบ้านสระคูณที่มาร่วมโครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อทอผ้าไหมของบ้านสระคูณ นั้นทำกันเกือบทุกหลังคาเรือน ทำให้พ่อผายได้รับฉายาใหม่ว่า “ผู้ใหญ่บ้านหัวหมอ” ซึ่งผู้ใหญ่ ผายก็น้อมรับไว้ และพาชาวบ้านเดินหน้าจนกระทั่งโครงการสำเร็จอย่างมาก ในที่สุดส่วนราชการ ต่างๆ ก็ยอมรับและนำป้ายของส่วนราชการมาสนับสนุนโครงการดังกล่าว^๖

ปี ๒๕๒๕ สภาพอากาศแล้งจัด ที่บ้านสระคูณชาวบ้านลำบากช่วยตัวเองไม่ได้ มีคน มาชักชวนพ่อผายว่าน่าจะหาทางช่วยตัวเองก่อน แล้วจึงกลับมาช่วยชาวบ้าน พร้อมเสนอขายที่ดินสาธารณะที่อำเภอละหานทราย จำนวน ๑๐๐ ไร่เศษ เพื่อปลูกข้าวโพด พร้อมพูดหวานล่อให้ เป็นลาก่อนโตที่จะเกิดขึ้น เมื่อความคิดถูกครอบงำด้วยความทุกข์จากภัยแล้ง และความโลภจากลาภดังกล่าว จึงตัดสินใจกู้ ธกส. สู้หมิ่นบาท ร่วมกับเงินออมของตนเองอีกหนึ่งหมื่นบาทไปลงทุนจ้างลูกจ้าง ๕ คน ไปไถโค่นต้นไม้ ถางป่าเพื่อปลูกข้าวโพด ผ่านไปหนึ่งปี ข้าวโพดราคาดีมาก แต่ผลผลิตได้นิดเดียว เพราะแล้งจัด ไม่พอจ่ายดอกเบี้ย ปีที่ ๒ คือปี ๒๕๒๗ ได้ผลผลิตมากมายแต่ต้องไปเข้าคิวขาย ไม่มี อำนาจต่อรอง กำหนดราคาเองไม่ได้หักโนนหักนี้ ไม่พอใจก็ทำอะไรไม่ได้ นั่งคิดทบทวนจึงรู้ว่ามา ผิดทางเพราะคิดอยากรวยกลับเป็นหนี้ทำลายทุนทางสิ่งแวดล้อม ทำลายทุนทางครอบครัวและ

^๖ วิบูลย์ สุขใจ, ปราชญ์อีสาน ปรับกระบวนการทัศน์ นำชุมชนยั่งยืนบนผืนดินเค็ม , [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/IBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9570000065585>, [มกราคม ๒๕๕๘].

สังคม เพราะต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนมา เมื่อรู้ว่าคุณคิดจึงนั่งสมาธิอยู่สิบวัน เพื่อตั้งมั่นหาทางออกก็คิดใหม่ถอยหลังกลับมา ตั้งหลักที่บ้าน ฝันเห็นความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติรอบบ้าน ฝันเห็นผู้คนรักใคร่กลมเกลียวกัน ทำให้เกิดพลังทั้งกายและใจอย่างมาก ตั้งมั่นว่าจะไม่ไปหาเงิน จะให้เงินมาหาเอง จะไม่เอาเงินเป็นตัวตั้ง แต่จะเอางานและความสุขเป็นตัวตั้ง จึงตัดสินใจขายที่ ๕ ไร่จาก ๑๕ ไร่ที่มีอยู่ ใช้หนี้ ธกส. จนหมด และตั้งต้นทำเกษตรผสมผสาน เมื่อเกิดสัมมาทิฐิพร้อมด้วยพลังกายและพลังใจ ทำให้พ่อผายบอกกับตนเองว่า “เราเป็นชาวนาจะไปเป็นนายอำเภอ ไปเป็นหมอ ย่อมผิดธรรมชาติ น่าจะเป็นชาวนาที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และที่สำคัญมีความสุข กล่าวคือมีหลักประกันในชีวิตครบถ้วน มีสุขภาพกายและใจที่ แข็งแรง ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง มีสิ่งแวดล้อมดี มีอิสรภาพ มีความภาคภูมิใจ และเข้าถึง ธรรมะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ความคิดดังกล่าวทำให้พ่อผายฟันธงลงไปว่าจะต้องออมน้ำบนผืนแผ่นดินทำกิน ของตนเพื่อให้มีข้าว นก ปลา ต้นไม้ที่หลากหลายมาอาศัย จึงตัดสินใจใช้จอบขุดดินปั้นสระด้วยมือ ซึ่งภรรยาไม่ยอม บอกว่านานมีนิดเดียวแค่ ๑๕ ไร่ และตนเองเป็นเจ้าของจะเอาไว้อ่านา ลูกก็หักท้วงแต่ ความแน่วแน่ที่พ่อผายมีอยู่เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทรงพลังยิ่งนัก จึงไปขุดสระเองด้วยมือแต่เพียงลำพัง ด้วยจิตใจที่แน่วแน่ วางแปล่าหมดความกังวลใดๆ มีความหวัง “ฝันเห็นต้นไม้หลายๆ ชนิด ทั้งต้นกุ่ม ต้นจิก ต้นเต็ง ต้นแดง ต้นชาด และต้นอื่นๆ กว่า ๓๐ ชนิดความว่างและความหวังทำให้ไม่มีทุกข์ใดๆ มาครอบงำได้ ไม่ว่าจะเป็นความเหนื่อยยากจากการขุดสระ ความแล้ง ความหิว มีค่าแก่ตัวให้เองจากหัวใจของเรา เช่น “แล้งเป็นโอกาสให้ เราได้ขุดสระ” “หิวรอก่อนนะ ปีนี้กำลังทำ ปีหน้าค่อยกิน” เป็นต้น ๑๘ ปีผ่าน หลังจากคิดพึ่งตนเอง พ่อผายและครอบครัวพบว่าเกิดความเปลี่ยนแปลง มากมายที่ดีขึ้นที่อยากจะเล่าให้ผู้อื่นฟังดังนี้

๑. เศรษฐกิจดีขึ้น กล่าวคือ รายจ่ายลดลงชัดเจนทั้งด้านบริโภค และการลงทุนใน การผลิต หนี้สินค่อยๆ ลดลงจาก ๖๐,๐๐๐ บาท จนไม่มีหนี้แล้ว เงินออมน้อยๆ เพิ่มขึ้นจนมีวัว ๖ ตัว ที่ดินเพิ่มจาก ๑๕ ไร่เป็น ๘๕ ไร่ และรายรับเพิ่มขึ้นจากบ้านาญชีวิตที่สร้างไว้ทั้งพืชและสัตว์ต่างแสดงความกตัญญูตเวทีต่อพ่อผาย มีเหลือกิน เหลือแจก และมีเหลือขาย เป็นรายได้เข้าครอบครัวอย่างต่อเนื่อง

๒. สิ่งแวดล้อมดีขึ้น กล่าวคือ มีความหลากหลาย พร้อมด้วยสิ่งมีชีวิตนับพันชนิด มี ดินที่อุดมสมบูรณ์ด้วยอินทรีย์ วัตถุ มีน้ำเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น ๖ บ่อจนน้ำได้ ๑๔,๐๐๐ คิว มีต้นไม้ยืน ต้นทั้งผัก ผลไม้ และไม้ใช้สอยกว่า ๖๐ ชนิดนับได้พันกว่าต้น และที่สำคัญมีผักสดๆ กิน ปลอดมลพิษจากยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลง

๓. สุขภาพดีขึ้น กล่าวคือ กินได้ นอนหลับ ไม่มีหนี้ มีสมุนไพรเป็นทั้งอาหารและยา ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ และด้วยวัย ๗๒ ปี ไม่ได้เข้านอนโรงพยาบาลมากกว่า ๑๐ ปี

๔. ปัญญาดีขึ้น โดยสามารถคิดจนรู้เท่าทัน เรียนรู้ทุกวัน จนพึ่งตนเองและพึ่งพา กันเองได้

๕. สังคมดีขึ้น กล่าวคือมีเพื่อนมาก รู้จักคนมาก และคนรู้จักพ่อผายมาก อย่างน้อยมีเครือข่ายกว่า ๒๐๐ หมู่บ้าน ใน ๗ จังหวัด ที่ยังติดต่อไปมาหาสู่กันกว่า ๓,๐๐๐ คน

ตุลาคม ๒๕๔๑ ประชาชนชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานได้มาประชุมสังสรรค์กัน ต่อเนื่องทุกเดือนไปตามศูนย์เรียนรู้ของประชาชนบ้านภาคอีสาน ทำให้เห็นภารกิจร่วมกันว่าต้อง ขยายเครือข่ายออกไปอย่างกว้างขวางเพื่อแก้วิกฤตของชาติให้ได้ จึงได้วางหลักสูตรวิทยากร กระบวนการเพื่อการ

เปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองหรือเรียกย่อๆ ว่า วปอ.ภาคประชาชน โดยอาศัยผู้นำชุมชนและนักพัฒนาที่สนใจมาเข้าหลักสูตร ฝึกวิธีคิด วิเคราะห์ และ สังเคราะห์ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค รู้จักตนเอง ผู้อื่น รู้จักการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง พร้อมไป ศึกษาดูงานตามสถานีของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อกลับมาขยายเครือข่ายอย่างกว้างขวาง เป้าหมาย ๑ ล้านครอบครัวใน ๑๘ ปี ข้างหน้า พร้อมด้วยเด็กกรักถิ่น ๑ ล้านคน เพื่อสืบทอดพลังของแผ่นดินดั่งกล่าว และแน่นอนสิ่งเหล่านี้คือความไฝฝืนอันสูงสุด และเป็นความภูมิใจสูงสุดในความเป็นคนดีศรีสังคม ของแผ่นดินไทย ซึ่งพ่อผาย ได้ใช้หลักการจัดการทำให้สิ่งที่เป็นไปได้เกิดความเป็นไปได้ และอาศัย การจัดการร่วมกับความรู้เดิมที่มีอยู่สร้างให้เกิดความรู้ใหม่ ทำให้เกิดความรู้ กิจกรรม และขยายผล ออกมาอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการปั้นโอ่งปูนซีเมนต์ การสร้างโรงเรียน การส่งเสริมแม่บ้านปลูก หม่อนเลี้ยงไหม ส่งเสริมการขุดสระทำการเกษตรผสมผสาน ส่งเสริมการกระจายอำนาจการปกครอง การตั้งธนาคารหมู่บ้าน ทำงานวิจัยพื้นฐานของชุมชนเรื่องดิน น้ำ พืช สัตว์ รวมทั้งการขยาย เครือข่ายในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มอุ้มชูไทยอีสาน ชุมชนพัฒนาชาวบุรีรัมย์ กองทุนซีฟ โรงเรียนชุมชนอีสาน เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน โดยมีตำแหน่งทั้งกรรมการ ประธาน มากมายหลายชุด จึงอาจกล่าวได้ว่าท่านเป็น “ปราชญ์ชาวบ้านนักจัดการ” ^๗

๔.๑.๓ ภูมิหลังพ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์

พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ เป็นชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งแม้ท่านจะเป็นคนรักการเรียนรู้ แต่ก็ได้เรียนน้อยกว่าบรรดาพี่น้องทั้งหมดเพราะสุขภาพท่านไม่แข็งแรง ท่านจึงได้รับมอบหมายให้ดูแลไร่นาของครอบครัว พ่อสุทธินันท์ ได้พลิกฟื้นแผ่นดินที่เคยแห้งแล้งเป็นพื้นที่สีเขียวอุดมสมบูรณ์ มีการทำปศุสัตว์ในพื้นที่วนเกษตร คิดค้นแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร uthitพื้นที่ของตนเองเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ผู้คนต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชน และ บุคคลภายนอกทั้งในและต่างประเทศด้วยบุคลิกของคนรักการเรียนรู้ พ่อสุทธินันท์จึงเป็นนักคิด นักอ่าน และนักเขียน มีผลงานเป็นหนังสือออกวางจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง มีบทความลงในวารสารและหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ๆ นอกจากนั้นยังได้รับเชิญให้เป็นวิทยากร ร่วมบรรยาย อภิปราย เป็นผู้วิพากษ์ และเป็นกรรมการสำคัญ ๆ ในระดับชาติหลายแห่ง พ่อสุทธินันท์ ได้ร่วมมือกับพ่อผาย สร้อยสระกลาง พ่อคำเตื่อง ภาษี จัดตั้งโรงเรียนชุมชนอีสาน ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสานจำนวน ๑๒ ท่านร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายปราชญ์ ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เปิดฐานการเรียนรู้ ภายใต้ ชื่อ “มหาชีวลัย”^๘

พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ เป็นชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ มาตั้งแต่กำเนิด เพราะพ่อแม่ตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วโดยทำไร่ทำนาเหมือนชาวบ้านทั่วไปในเขตนั้น นับเป็นครอบครัวที่มีฐานะปานกลางไม่ถึงกับเดือดร้อน สามารถส่งลูก ๆ เรียนได้ตามความต้องการ มีพี่น้อง ๖ คน สมรสกับกับคุณฉวี ปรัชญพฤทธิ์ มีบุตร-ธิดารวม ๓ คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๓๔ บ้านปากช่อง ตำบลสนามชัย อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พ่อสุทธินันท์ ได้

^๗ พ่อผาย สร้อยสระกลาง, ปราชญ์ชาวบ้าน บุรีรัมย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.kasetorganic.com>, [มกราคม ๒๕๕๘].

^๘ ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://202.28.32.19/satit/sitenew.old/scikm/FACEWEB/province/Bureerum%2003.html>, [มกราคม ๒๕๕๘].

เรียนหนังสือน้อยเมื่อเทียบกับพี่น้องทั้งหมด เนื่องจากปัญหาสุขภาพ ร่างกายไม่ค่อยสมบูรณ์ นับตั้งแต่คลอดก่อนกำหนด ช่วงเด็กเคยพลัดตกน้ำ จนกระทั่งต้องตัดปอด ออกบางส่วน ในปี ๒๕๒๓ ประสบอุบัติเหตุรถพลิกคว่ำทำให้สุขภาพร่างกายอ่อนแอเพิ่มไปอีก พ่อสุทธินันท์ ได้ทำการเกษตรตามที่ราชการส่งเสริมเหมือนชาวบ้านทั่วไป โดยปลูก ปอ ถั่วลิสง นุ่น ข้าวฟ่าง ข้าวโพด มันสำปะหลัง และทำนา สิ้นปี ๒๕๒๒ พบว่า “การปลูกพืช

สิ้นสุปี ๒๕๒๒ หลังจากสรุปบทเรียนความไม่มือนาคตของเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว พ่อสุทธินันท์ได้หันกลับมายึดคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่อง “อิตถาหิ อิตตะโน นาโถ” และเชื่อว่า คนอีสานควรแก้ปัญหาด้วยตนเอง ที่ผ่านมามีคนอื่นนอกหมู่บ้านมาช่วยคิดช่วยแก้ไขให้ ซึ่ง หลายๆ ครั้ง กลับกลายเป็นการสร้างปัญหาให้กับคนอีสาน นอกจากนั้นพ่อสุทธินันท์ ได้ยึดหลักที่ท่าน พุทธาสได้สอนไว้ว่า “การทำงานเพื่อเงินนั้นต้องรองจนกว่าได้เงินเสียก่อนจึงจะรู้สึกพอใจและมี ความสุข แต่การทำงานเพื่อความสุข พอลงมือทำก็พอใจแล้ว และจะเป็นสุขในทันที ส่วนเงินนั้นก็ จะ ไปไหนเสีย” คำสอนเช่นนี้ทำให้พ่อสุทธินันท์พยายามหาทิศทางทางการเกษตรเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ของคนอีสานในท้องถิ่นอีสาน โดยเน้นกิจกรรมที่ทำไปแล้วให้มันหลงเหลือติดแผ่นดินบ้างจึงมี กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น งานด้านปศุสัตว์ งานด้านการปลูกไม้ยืนต้น กิจกรรมเหล่านี้ย้อนนึกไปถึง อดีตว่าที่ผ่านมามีคนชนบทมีความเป็นอยู่ที่อบอุ่นและผาสุกนั้นเป็นเพราะ เรามีระบบคิดที่เอื้ออาทร ต่อทุกหมู่หมวตชีวิตร่วมโลกที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัจจัยหลัก หรือเงื่อนไขที่ก่อให้เกิด ความปกติสุขไม่ถึง ๕ ปี ช่วยให้ค่อยๆ พึ่งตนเองได้ ลดความเสี่ยง ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน เพิ่มการออมในหลายรูปแบบ เช่น ออมความอุดมสมบูรณ์ของดิน ออมน้ำ ออมต้นไม้ใหญ่ เป็นการเพิ่ม รายได้ในที่สุด เกิดบ้านอายุชีวิตจากไม้ยืนต้นทั้งผัก ผลไม้ และไม้ใช้สอย ที่หลากหลายนับหมื่นนับ แสนต้น มีสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ดี การทำเกษตรกรรมพึ่งตนเอง ทำให้ระบบนิเวศดีขึ้น ปลอดภัยจาก สารเคมีฆ่าหญ้าฆ่าแมลง ฆ่าเชื้อรา และสารพัดจะฆ่า ช่วยให้จิตใจสงบมีความรักมนุษย์และสิ่งแวดล้อม อาหารต่อความยากไร้ของสังคมท้องถิ่น อยากให้เกิดการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองเป็นพี่ เป็นน้องนับญาติกันได้อย่างในอดีต พึ่งพาภายนอกน้อยลง สามารถอาศัยอยู่ในสังคมที่เลวร้ายใน ปัจจุบันที่เอารัดเอาเปรียบเกษตรกรตลอดเวลา เพราะมีภูมิคุ้มกันส่วนบุคคลและของชุมชน ยิ่งทำยิ่ง มั่นใจและขยายวงกว้างขึ้นเรื่อยๆ จนกล้าตั้งที่พำนักเป็นกรมเรียกว่า “กรมราษฎรส่งเสริม” โดยมี นโยบายที่ชัดเจน ทำได้และได้ทำแล้วว่า “ต้นไม้จะคืนสู่ไร่นา ปุ๋ยปลาจะคืนสู่หนองน้ำ อีสระเสรีจะคืนสู่ประชาชน สมัชชาคนจนจะคืนถิ่น”

พ่อสุทธินันท์ มีความเชื่ออย่างแรงกล่าวนักวิจัยพื้นบ้านที่พยายามคิดค้นและปรับปรุงงานให้ดีขึ้นแล้วเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ จะทำให้แก้ปัญหาตนเอง ชุมชน ประเทศชาติได้ จึงได้ทดลองทำอย่างไม่หยุดยั้งดังนี้ ปี ๒๕๒๓ พ่อสุทธินันท์ ได้เปลี่ยนจากการปลูกพืชไร่ และทำนา มาปลูกไม้ผลและไม้ ใช้สอยอย่างละ ๑,๐๐๐ ต้น จากการเก็บข้อมูลพบว่า ยุคาลิปตส์ให้ผลตอบแทนเร็ว แต่ต้องอาศัย การจัดการช่วย เช่นการปลูกเอาเนื้อไม้มาแปรรูปแทนการขายท่อนไม้ขนาดเล็กอย่างเดียว การคัดเลือกสายพันธุ์ที่ดี รวมทั้งการทดลองปลูกยุคาลิปตส์สลักกับไม้ยืนต้นพันธุ์พื้นเมืองอื่นๆ เพื่อ สร้างความหลากหลายในแปลงเกษตร ปี ๒๕๒๔ พ่อสุทธินันท์ ได้ทดลองจัดการกับพื้นที่ดินเลน น้ำแล้งกว่า ๗๐๐ ไร่ที่ตนเองมี อยู่โดยทดลองปลูกยุคาลิปตส์ ๑๕๐,๐๐๐ ต้น และระหว่างรอต้นไม้โต ได้ปลูกพืชไร่จำพวกข้าวฟ่าง ข้าวโพด มันสำปะหลัง หลัาเลี้ยงสัตว์ ระหว่างแถวต้นไม้ พร้อมทำปศุสัตว์ควบคู่ไปด้วยโดยเลี้ยงโค เนื้อ ๘๐ ตัว เลี้ยงแพะเลี้ยงแกะอย่างละฝูง รวมทั้งสัตว์ปีกจำพวก ไก่

บ้าน ไก่ต็อก ไก่วง ไก่แจ้ สุกร พันธุ์พื้นเมืองและการเลี้ยงผึ้ง ทดลองหาน้ำในรูปแบบต่างๆ และหาวิธีจัดการน้ำมาทำระบบน้ำหยด จนดินเลนน้ำแล้ง กลายเป็นดินดำ น้ำชุ่ม ป่าอุดมสมบูรณ์ขึ้นอย่างรวดเร็ว ปี ๒๕๓๐ ได้ทดลองงานแปรรูปไม้โตเร็วที่ปลูกไว้ เช่น นำมาแปรรูปเป็นแผ่นกระดาน สร้างบ้านเรือน นำมาถลุงและฉลเป็นลายสวยๆ ทำเครื่องเรือน นำแขนงของไม้ยูคาลิปตัสมาทำด้ามไม้กวาด มาเผาถ่านเอง โดยทดลองปรับปรุงเตาเผาถ่านจนกลายเป็นแบบอย่างทั่วประเทศ และได้รับการสนับสนุนให้ส่งถ่านไม้ยูคาลิปตัสชั้นดีขายส่งออกต่างประเทศ ปี ๒๕๓๔ ได้ทดลองปลูกและแปรรูปไม้โตเร็วให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น ทำของเล่น และ เครื่องเรือนเพื่อส่งออก ปี ๒๕๓๗ ได้ร่วมกับสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและสภาการศึกษาแห่งชาติ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ และมูลนิธิชาวกาว่าจากประเทศญี่ปุ่น ตั้งโรงเรียนชุมชนอีสาน เพื่อวิจัยแนวทาง สร้างเกษตรกรต้นแบบนำร่องการวางแผนสร้างชีวิตใหม่ให้กับเกษตรกร ปี ๒๕๔๐ ได้วิจัยโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ร่วมกับสำนักโครงการพิเศษ สำนักงาน การประถมศึกษาแห่งชาติและคณะครูในเครือข่ายจัดตั้งระบบการเรียนรู้แบบ HOME SCHOOL เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากของจริงเต็มศักยภาพอย่างมีความสุขปี ๒๕๔๒ ได้ร่วมกับเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านปละพหุภาคีภาคอีสานเพื่อวิจัยและ พัฒนาการขยายเครือข่ายการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง สู่คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมดี ๑ ล้าน ครอบครัวโดยมีเด็กรักถิ่น ๑ ล้านคนเป็นผู้ประกันความยั่งยืน และหลักสูตร วปอ. ภาคประชาชนเป็น ตัวขับเคลื่อน พ่อสุทธินันท์ ได้เป็นผู้สนับสนุนงานวิจัยสถาบันวิจัยสังคมจุฬาฯ “ในโครงการสร้าง การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม ระยะที่ ๒” และร่วมทำการวิจัยกับ ดร.จารีรัตน์ ปรกแก้ว ในหัวข้อ “ศึกษาและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันระหว่าง โรงเรียนในระบบกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบุรีรัมย์ ในเขตการเคลื่อนไหวของโรงเรียนชุมชนอีสาน” รวมทั้งเสนอโครงการวิจัย “เรื่องการค้าระบบวนเกษตรให้กับชุมชนชนบทอีสาน” ภายใต้โครงการครุภูมิปัญญาไทย สถาบันแห่งชาติว่าด้วยครุภูมิปัญญาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ นอกจากนั้น พ่อสุทธินันท์ยังต้องรับเชิญไปในการวิจารณ์งานวิจัยของสถาบันต่างๆ มีนิสิตนักศึกษาจากทุก สถาบันเดินทางมาเยือนพบปะสนทนาอยู่เสมอๆ ทำให้มีกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นในส่วนนี้คือรับเป็นที่ปรึกษางานวิจัยวิทยานิพนธ์ ถูกอุปโลกน์ให้เป็นอาจารย์สอนพิเศษในหลายสถาบัน และเป็นวิทยากร ในการประชุมทางวิชาการของสถาบันเรื่อยมา จะเห็นว่าการที่เกี่ยวกับมิติทางสังคมของ ปราชญ์ชาวบ้านผู้นี้วันแต่จะขยายตัวออกไปมากขึ้นๆ ปัจจุบันพ่อสุทธินันท์ มีงานเขียนคอลัมน์ ประจำในหนังสือสารานุกรมของมูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ การเปิดทางของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ต่อนักวิจัยชาวบ้าน อย่างพ่อสุทธินันท์ ถือเป็นมิติใหม่ที่สำคัญและเป็นกำลังใจแก่ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านที่ ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมดีขึ้นอย่างมีความสุข ซึ่งบางคนได้ตั้งใจทำงานโดยมีชีวิตตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติเป็นเดิมพัน^๙

พ่อสุทธินันท์ ได้ยืนยันคำพูดของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ที่ว่า “คน ไทยไม่ได้โง่กว่าชาติอื่นโดยกำเนิด แต่การเรียนรู้ของเราไม่ได้เน้นที่การคิด การเรียนของเราเน้นที่ การท่องจำเป็นส่วนใหญ่” ดังนั้นเมื่อพ่อสุทธินันท์คิดและทำด้วยหลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ (พอใจ) วิริยะ

^๙ บริบทครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพาทย์ ปราชญ์ชาวบ้าน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.budmgt.com/topics/top02/learning-community-kruba-sn.html>, [มกราคม ๒๕๕๕].

(ขยันหมั่นเพียร) จิตตะ (ไตร่ตรอง) และวิมังสา (ประเมินผล) พร้อมด้วยสัมมาทิฐิ (คิดชอบพูดชอบ ทำชอบ) จึงทำให้สิ่งดีๆ เริ่มปรากฏ ดังที่อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ กล่าวไว้ว่า “สิ่งที่ดีนั้น ปฏิบัติยาก ไม่ใช่ปฏิบัติไม่ได้ ต้องพยายามปฏิบัติให้ได้ เพราะสิ่งที่เลวนั้นจะปฏิบัติได้ง่ายสักปานใดก็ ดีขึ้นมาไม่ได้” หลังบำเพ็ญความดีกว่า ๒๐ ปี ความดีก็ทยอยกันปรากฏกำลังใจต่างๆ เริ่มทยอยมาสมเด็จพะเทพรัตน์ราชสุตา สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานให้เนื่องในวันอาหารโลกที่จัดโดย UNDP และ F.A.O. ในฐานะเกษตรกรที่มีผลงานด้านการสร้างเสริมสิ่งแวดล้อม และรางวัลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานให้เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาปลูกสร้างสวนป่า ใน พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ที่ท้องสนามหลวง ปี ๒๕๓๔ โล่ เกียรติคุณจากกรมป่าไม้ในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ ปี ๒๕๓๖ และปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากสถาบันราชภัฏ-บุรีรัมย์ ปี ๒๕๔๑ รางวัลประกวดความคิดจากธนาคารโลกและเป็นครูภูมิปัญญาไทยของสถาบัน แห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาไทย

ฉายาปราชญ์ชาวบ้านที่ไม่ยอมหยุดเรียนรู้ ตลอดชีวิตของพ่อสุทธินันท์ เต็มไปด้วยหัวใจของการเรียนรู้ เริ่มจากคนป่า เรียนรู้จน เป็นคนรักป่า เรียนรู้จนเป็นคนปลูกป่า เป็นคนอยู่ในป่า เป็นคนที่พูดถึงเรื่องป่า เป็นคนมีหน้าที่อยู่ใน ป่า เป็นคนค้นหาแนวทางปลูกป่า และเรียนรู้จะเป็นคนสร้างเครือข่ายปลูกป่า นอกจากการเรียนรู้ ด้วยตนเองยังได้เชิญชวนและจัดกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้สนใจอย่างกว้างขวาง ทั้งเครือข่ายที่เป็น สถานีเรียนรู้หลัก เครือข่ายที่เป็นสมาชิกต้นแบบ และเครือข่ายที่เป็นองค์กรชาวบ้านโดยจัดกระบวนการเรียนรู้มีจุดเด่น คือ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น พูดให้ฟัง เขียนให้อ่าน ผลิตสื่อให้เรียนรู้ สร้างเครือข่ายต้นแบบ ค้นหาความเป็นไปได้ ค้นหาความเหมาะสม ค้นหาความรู้ ค้นหาความสุข และค้นหาความยั่งยืน ด้วยภูมิหลังการทำงานดังกล่าวทำให้เครือข่ายยกย่องให้พ่อสุทธินันท์ เป็น ปราชญ์ชาวบ้านที่ไม่ยอมหยุดเรียนรู้พ่อสุทธินันท์ อยากเห็นคนไทยพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเองได้ เจริญตามรอยพระยุคลบาทที่พระองค์มีพระราชดำริที่ต้องการเห็นคนไทยมีเศรษฐกิจพอเพียง ความพยายามชักชวนเพื่อนบ้าน การร่วมมือกับพ่อคำเตื่อง ภาษี และพ่อผาย สร้อยสระกลาง ตั้งโรงเรียนชุมชนอีสาน ด้วยการสนับสนุนของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ทำให้เครือข่ายขยายตัวขึ้น และการพบปะ พูดคุยเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องทุกเดือนของปราชญ์ชาวบ้าน และพหุภาคีภาคอีสาน ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ เป็นต้นมา โดยมีเป้าหมายให้เกิน ๑ ล้านครอบครัวที่พึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้ของคนอีสาน

๔.๒ บทบาทในการพัฒนาชนบทของปราชญ์ชาวบ้าน

บทบาทในการพัฒนาชนบทของปราชญ์ชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ นั้น ผู้วิจัยได้เลือกเจาะจงปราชญ์ชาวบ้าน ๓ ท่าน ประกอบด้วย ๑) พ่อคำเตื่อง ภาษี ๒) พ่อผาย สร้อยสระกลาง และ ๓) พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ ซึ่งทั้งสามท่านนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ แต่บทบาทในการพัฒนาชนบทตามแนวคิดของแต่ละท่าน ได้มีผู้ศึกษาและสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน โดยการจัดตั้งเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านซึ่งครอบคลุมในเขตพื้นที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ โดยได้ศึกษาขอบข่ายของบทบาทใน ๓ ประเด็น ได้แก่

๔.๒.๑ การสร้างความร่วมมือ

๑) บทบาทตามแนวคิดพ่อค้าเตี๊อง ภาษี

กลยุทธ์ในการสร้างความร่วมมือนั้น ในการทำงานของ พ่อค้าเตี๊อง ภาษี สามารถมองได้ใน ๒ มิติด้วยกัน คือมิติภายในชุมชน และภายนอกชุมชน การสร้างความร่วมมือภายในชุมชน พ่อค้าเตี๊องได้สร้างตัวเองให้เป็นตัวอย่าง ก่อนจนเป็นที่ยอมรับแล้วจึงมีผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ แรก ๆ พ่อค้าเตี๊องไม่ได้มีความตั้งใจจะขยายแนวคิดของตนเองให้กับผู้ใด เพียงต้องการสร้างความอยู่รอดให้กับครอบครัวตนเองเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง การจะอยู่รอดเพียงครอบครัวเดียวท่ามกลางครอบครัวอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาย่อมเป็นไปได้ ซึ่งจะเห็นได้จากเมื่อครอบครัวพ่อค้าเตี๊องมีพืชผักจำนวนมาก มักจะมีผู้มาลักขโมยอยู่เสมอ ทำให้เป็นปัญหาที่พ่อค้าเตี๊องต้องหาวิธีการแก้ไข ซึ่งในที่สุดก็ต้องใช้วิธีการส่งเสริมให้ ครอบครัวที่อยู่บริเวณโดยรอบกระทำเช่นเดียวกับพ่อค้าเตี๊อง ปัญหาการลักขโมยก็หมดไปสำหรับพ่อค้าเตี๊อง แต่กลายเป็นปัญหาของครอบครัวที่อยู่โดยรอบที่ทำตามแนวคิดของพ่อค้าเตี๊อง ซึ่งเขาจะต้องหา วิธีการส่งเสริมคนใกล้เคียงเขาต่อไปเรื่อย ๆ ก็จะแก้ปัญหาคือ “ ตอนแรกเราทำคนเดียวไม่ได้คิดว่าจะทำงานสังคม ทำคนเดียวก็คือคล้าย ๆ กับ หนีตายจากระบบ คือระบบมันดันเราดันไม่ได้ แต่ตอนเราคิดจะดันเราก็ก้าวเข้าไปอยู่ในระบบ แล้ว ไปอาศัยเงิน ไปอาศัยในช่องในไซแล้ว ที่นี้จะดันอย่างไรมันก็วนเวียนอยู่ในระบบนั่นแหละ พอเราหลุดออกมาแล้ว ไม่เกี่ยวกับใคร อยู่รอดแล้วคนเดียว รู้แล้ว เอาไปไว้ ดวงจันทร์ก็อยู่ได้ หมายความว่าเรายึดหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน แต่พอเราทำทำไป มันมีปัญหาหลายอย่าง คือขโมยมันลักปลากิน ทำอย่างไรถึงจะแก้ได้ จับก็แก้ไม่ได้มีแต่เพิ่มปัญหาเพราะมันเอายามาเบียดเบียน ก็เลยคิดว่าพวกเขาต้องมีกินมันถึงจะแก้ได้ ก็เลยขุดสระให้เขาหาพันธุ์ปลาให้เขา หาหัวอาหารปลาให้เขา แล้วก็สอนให้เขาเลี้ยงปลา แต่พอ เราปลูกไผ่ก็มีคนมาลักหน่อไม้ก็เลยต้องแบ่งไผ่ไปให้คนนั้นคนนี้ปลูก ทางที่จะมานาเรา ก็แบ่งไปให้เขาปลูก พอขโมยมาก็กักของของคนเหล่านั้น เขาก็มาถามเราว่าทำไมของเราไม่ถูกขโมย เราก็แนะนำเขาว่าต้องไปบอกให้คนที่อยู่รอบ ๆ พื้นที่เราปลูกเช่นกันมันก็จะไม่มีใคร มาลักของเราไป ๆ มา ๆ มันก็มีหมดทุกคนมันก็เลิกลักขโมย เราปลูกต้นไม้ก็เช่นเดียวกัน ก็ใช้วิธีเดียวกัน” นอกจากนั้นการขยายเครือข่ายความร่วมมือเพื่อให้เป็นครอบครัวที่พึ่งตนเองได้ พ่อค้าเตี๊อง ภาษีได้ใช้เทคนิคเหมือนการขายตรง (Direct sale) หมายความว่าเมื่อ พ่อค้าเตี๊อง ขยายแนวคิดสู่ครอบครัวเกษตรกรได้ระดับหนึ่งแล้ว ก็ให้ครอบครัวที่ได้รับการพัฒนาจนสามารถ พึ่งตนเองได้แล้วขยายแนวคิดต่อไปเรื่อย ๆ โดยมีการติดตามประเมินผลซึ่งกันและกันอยู่เสมอ “วิธีการเราไม่ได้ไปดูแลทั้งหมด คือเราใช้วิธีว่า หนึ่งผม ผมอยู่ที่นี่ เหนือหมู่บ้านนี้ อบรม ๕ คน ต้องเอาเท่านั้นไถ่มากกว่านี้ก็ได้เพราะงบเรามีจำกัด ปีต่อไปอบรมอีก ๕ คน ก็ได้ ๑๐ คนแล้ว ปีที่สองถึงได้สิบคน ถ้าปีแรกขอ ๑๐ ก็ทำไม่ได้เพราะใช้เงินมาก ก็ต้องปรับหาคนนั้นบางคนนี้ บาง บางที่ยากทำก็ทำไม่ได้ตั้งใจหรอก เมื่อเราได้ ๑๐ คนแล้ว ก็ให้สิบคนนี้คัดคนพิเศษ หนึ่งคนมาเป็นต้นแบบ คือ ๑๐ คนนี้คัดเราคนที่ เป็นหัวกะทิ เก่งกว่าเพื่อน จำเก่งกว่าเพื่อน รับข้อมูลได้ ไปถ่ายทอดได้ ให้เขาคัดมา แล้วให้คนแบบ มาเรียนกับเราอยู่กับเราเดือนละ ๔ วัน ส่วนพวกอบรมไป อาจมาฟังสองวันในหนึ่งปี ซึ่งในสิบคนนี้ก็จะมีการประชุมหมุนเวียนดูไร่ดูนากันทั้งสิบคนนะ ที่ผมทำให้มีการประชุม หมุนเวียนเพราะการประชุมหมุนเวียนมันเป็นการไปตรวจสอบ เป็นการกระตุ้นเป็นการประเมินกันไปในตัว และเป็นการเรียนรู้ไปในนั้นด้วย ก็คือโรงเรียนนั่นแหละเวลาเขาจะมาประเมินก็ต้องรับทำอันนี้อันนั้น นี่ก็คล้ายกันแต่เราไม่เรียกว่าเป็นการประเมิน เดือนหน้าจะไปประชุมกันคนนั้น

นะไปเตรียมการที่นี้เวลามีคนไปประชุมยี่สิบสามสิบคนไม่มี ห้องน้ำไม่ได้มันต้องเกิดห้องน้ำขึ้นที่นั่น ที่แรกไม่มีหรอก เวลาเราไปประชุมก็จะดูว่าวันนี้มีอะไร บ้างจุดอ่อนไม่มีห้องน้ำ ไม่มีอันนั้นอันนี้ จัดการพื้นที่ไม่เต็มที่ ดูเหมือนจะขี้เกียจ ไฟไหม้ตรงนี้น่าเสียดายของ มันก็ติดกันเองมาเยี่ยมคราวหน้า ไม่อยากให้เห็นอย่างนี้อีก สิ่งที่ดีของคนนี้มีอะไรบ้าง ก็ร่วมกันค้นหาสิ่งดี แล้วที่ดีสมาชิกสามารถ นำไปใช้เป็นแบบอย่างอะไรบ้างมันก็ไล่ไปไล่ไปที่นี้ไอ้ตัวต้นแบบที่อยู่กับเรานั้นก็ต้องเหนือกว่าทุกคน พอคนนี้เหนือกว่าทุกคนในสิบคนแล้วนี่ก็มาแบบเดียวกันในยี่สิบหมู่บ้าน ยี่สิบหมู่บ้าน ๆ ละคนมา เรียนกับเราการประเมินต่างๆ ก็ต่างกันคนยี่สิบคน ๆ ละหมู่บ้านไปเวียนดูของกัน ก็คือไปเห็นลูกน้อง ของกันและกัน แต่ละวงก็วนไปและในวงสิบคนก็ให้ขยายไปหาเครือข่าย อีกหนึ่งคน คือถ้าเราทำ ถูกต้องมีคนทำด้วย ถ้าเราทำแล้วไม่มีคนทำตามแสดงว่าเราทำไม่ ถึงที่สุดพอคนทำตามมันก็เป็น กระแสในหมู่บ้านหนึ่งพอไปขยายเครือข่ายแล้วจากสิบก็เลยยี่สิบยี่สิบนี้มีพลังพอประมาณนะ แม้ คนส่วนมากยังไม่ทำตามแต่มันก็เป็นกระแสได้เพราะยี่สิบคนนี้พูดภาษาเดียวกันมันก็มีพลังอยู่ในตัวเรา เข้าใจจิตวิทยาตรงนั้น ถ้ายี่สิบครอบครัวพูดเรื่องการปลูกต้นไม้การทำเกษตรผสมผสาน มันก็น่าสนใจ ว่าทำไมเขาถึงพูดถึงเรื่องนี้”^{๑๐}

พ่อคำเตื่อง ภาษี มีเหตุผลในการสร้างความร่วมมือกับบุคคล หรือองค์การอื่นภายนอก ชุมชนเพื่อแก้ไขข้อจำกัดในการดำเนินงานของตนเอง ทั้งในด้าน“คือชาวบ้านเรามีวัฒนธรรมแบบหนึ่ง อยากไปก็ไปอยากมาก็มา แต่พอมาร่วมมือ กับหน่วยงานอื่นก็จะเกิดปัญหา เช่น “ผมเห็นดีด้วยครับ แต่นายจะว่าอย่างไรไม่รู้” มันคล้าย ๆ กับเราลอยน้ำอยู่ในทะเล เราเห็นมะพร้าวแห้งเราก็จะเกาะเลย ไม่ใช่ว่าจะไปถาม นายก่อนแล้วค่อยมาเกาะมะพร้าวแห้งด้วย อย่างนี้มันก็ไม่ทันการ เรามันต้องรอดไว้ ก่อนเลยยังไม่ได้ร่วมแต่ว่าหลังจากปีกลายมานี้เราเริ่มร่วมกับหน่วยงานอื่น ที่ร่วมด้วยก็คือ ไม่ใช่ว่าอยู่ เฉย ๆ เราไปร่วมด้วยเมื่อมีข้อจำกัดในการทำงาน ขยายไปไม่ได้... มาถึงตอนนี ก็เลยเขามาร่วมกับ หน่วยงานของรัฐบ้างมีเกษตรจังหวัดเข้ามา คือเขาอยากช่วยขยายงานของเรา ก็เลยเป็นช่องทางที่จะ ยืมมือเหล่านี้ เพราะพวกนี้มีคนอยู่ในมือ” “ข้อจำกัดมากในหน่วยงานแต่ละหน่วย มีระเบียบ มีรอก่อนมีขั้นตอนหลายหลายขั้นตอนมากแต่พวกเราพากันเร่งงานต้องการความคล่องตัววินาทีหนึ่งมันก็ เสียดายเรารอไม่ได้เพราะงานเรามันจำเป็นเร่งด่วน แต่พอเรามามีปัญหาเรื่องการขยายเครือข่ายก็เลย ยอมอ่อนตาม คือต้องทำใจนะ” งานอีกด้านหนึ่งที่ได้มีการสร้างร่วมมือกันอย่างชัดเจน คือการ รวมกลุ่มของปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน โดยเริ่มตั้งแต่การรวมกลุ่มภายในจังหวัด จนเกิดเป็นโรงเรียน ชุมชนอีสานขึ้น แล้วขยายสู่ระดับภาคเกิดเป็นเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานในที่สุด ซึ่งในการรวมกลุ่มกันเช่นนี้ พ่อคำเตื่องได้ให้ทรรศนะว่า “โรงเรียนชุมชนอีสานก็เกิดขึ้นหลังจากที่ผม ทำเรื่องเกษตรธรรมชาติมาแล้ว พอสุทธินันท์ก็ทำเรื่องวนเกษตร พอผายก็ทำเรื่องไร่นาสวนผสม คือ แต่ก่อนเราก็ต่างคนต่างทำอยู่คนละพื้นที่พอมาเจอกันเราก็ได้คุยกันอย่างเป็นอิสระ ทุกแง่ทุกมุม มันก็ เข้าใจกัน เพราะมีวิธีคิดอันเดียวกันเพียงแต่ทำกันอยู่คนละพื้นที่ ท่านอาจารย์เสน่ห์ จามริก ท่านก็ได้ ยินชื่อพวกเรามาแล้ว ท่านก็ตั้งข้อสังเกตว่าอีสานก็มีปราชญ์ชาวบ้าน แต่ตอนนั้น ไม่ได้เรียก ปราชญ์ เขาเรียกว่าผู้นำหรือภูมิปัญญา หลายคน เช่นพ่อมหาอยู่ เป็นต้น อยู่โรงเรียนชุมชนอีสาน” “ในขณะที่เดียวกันโครงการของโรงเรียนชุมชนอีสานที่กำลังจะปิด หมออภิสิทธิ์ อารงวรากลุท ท่านก็

^{๑๐} สัมภาษณ์ พ่อคำเตื่อง ภาษี,สถาบันฟื้นฟูภูมิปัญญาไท อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

บอกว่าที่นี้ประชุมกันสองสามคน ระหว่างพ่อผาย พ่อสุทธินันท์ ขอนแก่นจะมาเรียนรู้ด้วยได้ไหม แล้วอำนาจเจริญละ สุรินทร์ละ พอโครงการจะจบ หมออภิสิทธิ์ซึ่งเป็นรองประธานมูลนิธิก็เอาปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มอื่น ๆ มาร่วมประชุมด้วย เราประชุมที่แรกก็ประชุมปีละครั้ง หกเดือนครั้งหนึ่ง โดยใช้เวทีประชุมหมุนเวียนไปตาม พื้นที่คนนั้นคนนี้นั้นก็กระตุ้นซึ่งกันและกัน ระยะเวลาหลังก็จัดเดือนละครั้งเลยตั้งเป็นเครือข่าย ปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสานเลย”^{๑๑}

กล่าวโดยสรุป จากเป้าหมายในการสร้างเกษตรกรต้นแบบที่สามารถพึ่งตนเองและ พึ่งพากันเองได้ ๑ ล้านครอบครัวทั่วภาคอีสานของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน ได้เกิดการสร้างความร่วมมืออย่างกว้างขวางทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยมีกลยุทธ์ในการสร้าง ความร่วมมือคือ

๑. จัดให้มีการประชุมอย่างต่อเนื่องทั้งในเครือข่ายระดับพื้นที่และนอกพื้นที่
๒. จัดให้มีการนิเทศติดตามการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ
๓. ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของสมาชิกในเครือข่าย ในด้านข้อมูลวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ และการตลาดแก่สมาชิก
๔. ดึงศักยภาพของบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

๒) บทบาทตามแนวคิดของพ่อผาย สร้อยสระกลาง

เทคนิควิธีการในการสร้างร่วมมือกับบุคคล กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับประเทศ ซึ่งในระดับชุมชนส่วนหนึ่งเกิดจาก ความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพ่อผาย เพราะพ่อผายบวชมานาน จนกลายเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งภาษาอีสานเรียกว่า “จารย์” กอปรกับการเป็นผู้เสียสละยึดมั่นในคุณธรรมและ ผลประโยชน์ของส่วนรวม นอกจากนั้นการเป็นนักประชาธิปไตย ใช้เสียงข้างมากในชุมชนในการพิจารณาดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งการเป็นคนยึดมั่นในหน้าที่ที่ตนเองรับมอบหมาย เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของคนในชุมชน ชาวบ้านจึงเกิดความไว้วางใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาเป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังคิดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในชุมชนเพื่อดึงความร่วมมือของประชาชนในด้านต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งบางครั้งต้องกระทบกระทั่งกับหน่วยงานราชการเพราะความไม่ เข้าใจในวิถีชาวบ้าน ยกตัวอย่างคือพ่อผาย ได้พาชาวบ้านใช้ที่ดินสาธารณะกว่า ๔๐๐ ไร่ปลูก หม่อนเลี้ยงไหมเสริมรายได้ จนเกิดความขัดแย้งกับทางราชการ “ถ้าไม่ได้ผมก็จะทำให้ได้ เพราะว่าปราบทุกข์บำรุงสุข จะเป็นผู้ใหญ่บ้านเฉย ๆ ไม่ทำงานผมไม่เป็น ชาวบ้านอยากเลี้ยงไหมก็ต้องให้เลี้ยงไหม... ลองไล่ดูสิ นายอำเภอ ไม่ได้เลือกตั้งนะ ผมมาจากการเลือกตั้ง ปั่นกับจอบเอากันไหม” จอบมีใช้น้อย ๆ สามร้อย กว่าด้าม หน้าเสียหนีไปเลย...”^{๑๒}

“ผมก็ไปหาพันธุ์หม่อนแถวนางรองแถวพุทไธสง ไม่ได้ขอเงินใครนะแต่ก่อนผมมี เงินเดือนอยู่หนึ่งร้อยห้าสิบบาทผมเอาไปซื้อหมด มาถึงก็มาตั้งกรรมการมาแจกจ่าย จัดเป็นล๊อค ๆ แบ่ง ๆ กันให้ถนอนอยู่ตรงกลาง แป็บเดียวก็ปลูกเสร็จเพราะช่วยเหลือกัน เสร็จแล้วก็ ล้อมด้วยลวดหนาม”

^{๑๑} สัมภาษณ์ พ่อคำเตื่อง ภาษี,สถาบันพื้นฟูภูมิปัญญาไท อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พ่อผาย สร้อยสระกลาง, ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้้น้อย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

นอกจากนั้น พ่อผาย สร้อยสระกลาง ยังได้ตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยส่งเสริม การพัฒนาตนเองของชาวบ้าน พร้อมทั้งได้เชื่อมประสานความร่วมมือกับกลุ่ม องค์กร เครือข่ายอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น กลุ่มอีโต้่น้อย ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน แต่เมื่อพบว่าปัญหา สังคมไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ชุมชนของตนเองเท่านั้น แต่มันกระทบไปทั่วโดยเฉพาะภาคอีสาน จึงได้เมื่อเห็นว่าสังคมชนบทเกิดวิกฤติ ประชาชนทั้งถิ่นฐาน เหลือไว้แต่คนชรา สภาพ ธรรมชาติเสื่อมโทรม เด็กและเยาวชนติดยาเสพติด ก็วิตกว่าหากไม่ให้ความศึกษาแก่ชาวบ้านก็จะทำให้ปัญหารุนแรงมากยิ่งขึ้น จึงได้ร่วมมือกันกับ พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ปราชญ์ชาวบ้าน อำเภอสตึก พ่อคำเตื่อง ภาษี ปราชญ์ชาวบ้านกิ่งอำเภอแคนดง ร่วมกันตั้งโรงเรียนชุมชนอีสาน เพื่อเป็นเวทีการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นการสนับสนุนของ ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก และหลังจากที่โครงการโรงเรียนชุมชนอีสานสิ้นสุดลง นายแพทย์อภิสิทธิ์ อารวรวงกูร ก็มารับช่วง ต่อ แล้วพัฒนาจนเป็นเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานในที่สุด การตั้งกลุ่มหรือการร่วมมือกับบุคคล กลุ่มหรือเครือข่ายต่าง ๆ ของพ่อผาย มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเป็นพลังในการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสามารถเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุนต่างๆ ด้วย “จากอีโต้่น้อยก็เป็นอุ้มชูไทยอีสาน จากอุ้มชูไทยอีสานก็เป็นชมรมพัฒนาบุรีรัมย์อีก นะ ผมก็ตั้งเอง เพราะชมรมอุ้มชูไทยอีสานมันใหญ่เกินไป มันกว้าง แหปากเดียวหวานไป ห้าจังหวัด งามตรงไหนถึงจะถูกปลา...เราก็คือเป็นคนอีสาน ก่อนจะตายให้อีสานลืมตาอ้าปาก อย่าสงสารตัวเองนะ สงสารทั้งภาค เราเกิดมาบนทรัพยากรของประเทศ ของภาคนะ อย่าหาว่าจังหวัดนั้นจังหวัดนี้ เราเป็นตัวแทนเขา ก่อนจะตายต้องทำอันนี้ก่อน ให้ลูกให้หลาน เราเห็น ถ้าใครเห็นประโยชน์ส่วนตัวผมไม่เอาด้วยนะ เอาส่วนรวม...” “...ก็มาตั้งโรงเรียนชุมชน เพราะเห็นเด็กมันไม่เหมือนเดิม เด็กน้อยออกมาดมกาว กินยาบ้า ถ้าปล่อยไว้อย่างนี้มันจะไม่ล่มหรือประเทศไทย ใครจะมาเป็นทหาร ชุมชนก็ล่มสลาย ลูกหลานหายหมด เหลือแต่คนเฒ่าคนแก่ ก็เลยตั้งโรงเรียนชุมชน เอา มา ประชุมอยู่กับต้นไม้ อยู่โรงเรียนผมทั้งสามคนนั่นแหละ มาเรียนกับผมสองวัน ไปหาคำเตื่อง สองวัน ไปหาสุทธินันท์สามวัน...มีสามสถานีด้วยกัน อยู่ด้วยกันจนถึงทุกวันนี้ ใครมีอะไร ให้กัน ให้กันไม่ได้ แต่ลูกกับเมีย นอกนั้นให้หมด เขาเรียกว่าสามใบเถาบุรีรัมย์... โรงเรียนชุมชนอีสานจบรายการไป แล้วก็ให้เราทำเอง เขาเรียกเราว่าปราชญ์นะตอนนี อาจารย์หมอประเวศพาเรียก อาจารย์เสน่ห์ด้วย พอเป็นปราชญ์แล้วก็พากันตั้งเครือข่าย ปราชญ์...ไปหาหมออภิสิทธิ์ ไปร่วมอบรมกับหมออภิสิทธิ์อยู่สองสามวันกับ เครือข่ายท่าน เห็นมันหนักเกินไปเลยเรียกสองคนไปช่วย อย่างดีเลยครับ พอได้มาก็มีแนวทางและทาง(ผาย สร้อยสระกลาง, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) สำหรับความร่วมมือกับหน่วยงานราชการยังมีน้อย ส่วนใหญ่จะสร้างปัญหาในการ ดำเนินงานพัฒนาของพ่อผายมากกว่า หรือไม่ก็มาเก็บเกี่ยวเอาผลงานเมื่องานของพ่อผายสำเร็จ แล้ว “...ก็เหมือนสวนหม่อนนั่นแหละ พอทำเสร็จแล้วก็เอาป้ายมาปัก “โครงการปลูก หม่อนเลี้ยงไหมของอำเภอลำปลายมาศ สนับสนุนโดยอำเภอลำปลายมาศ”...ชาวบ้านเอา กระสุนยางไปยิงเป็นว่าเล่น อันนี้เหมือนกัน พอเสร็จแล้วถึงได้เข้ามา นายอำเภอเข้ามาเมื่อ สี่ห้าวันนี้ จะทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอลำปลายมาศ ว่าไปโน่น จะเชิญผู้ว่ามานะที่นี้ ได้ที่ขึ้นเลยนะพวกนี้ พวกเขาหาकिनง่าย ๆ แบบนี้แหละ”^{๑๓}

^{๑๓} สัมภาษณ์ พ่อผาย สร้อยสระกลาง, ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้่น้อย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

กล่าวโดยสรุปบทบาทการพัฒนาชนบทด้านการสร้างความร่วมมือนั้น พ่อผาย สร้อยสระกลางได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. พัฒนาตนเองให้คนอื่นเชื่อมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม
 ๒. สร้างบุคลิกการเป็นผู้นำ มีปฏิภาณไหวพริบ มีความเสียสละ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเป็นประชาธิปไตยเป็นต้น
 ๓. สร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อการเข้าถึงแหล่งความรู้ เงินทุน และทรัพยากรอื่น ๆ กับบุคคล หน่วยงานหรือองค์กรภายนอก
 ๔. สร้างระบบการทำงานแบบการมีส่วนร่วม ทั้งในระดับพื้นที่ และระดับที่สูงขึ้นไป
 ๕. ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน
- ๓) บทบาทตามแนวคิดของพ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์**

การดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคม พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ได้สร้างความร่วมมือกับบุคคล องค์กร และหน่วยงานหลายฝ่าย ด้วยความที่เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ พร้อมเสมอที่จะไปหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ทำให้พ่อสุทธินันท์ มีเครือข่ายมากมาย ตั้งแต่ระดับชาวบ้าน ชำราชากร นักวิชาการ องค์กรเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ และอีกประการหนึ่งคือต้องรู้จักการประสานงานด้วย “ผมรู้แต่เพียงว่าผมอยากรู้เรื่องใดก็จะเจาะเข้าไปหาที่ที่ ๑ มันน่าอายมากนักหรือที่ จะบอกคนอื่นว่าเราไม่รู้ ขอคำแนะนำหน่อย การขอคำแนะนำหน่อยนี้ละครับเป็นหนทางลัด ที่สุด” “ตอนแรกเราต้องไปประสาน ประสานแล้วพอมีคนมาร่วมแล้วคนในกลุ่มเขาเขาก็จะ บอกกันเอง เขาได้มาทำตรงนี้ ตรงนี้ ท่านอยู่แผนกนี้สนใจไหมมาไหม มาช่วยกัน ค่อยขยาย ออกมากขึ้น” “มีคนสนใจมาพบปะจากทุกสารทิศหลายองค์กร หลายสถาบัน รวมทั้งชาวต่างประเทศปีหนึ่ง ๆ หลายคณะ ผมจึงเป็นอธิบดีที่งานยุ่งที่สุดกลุ่มหนึ่งของประเทศนี้ (ท่าน ตั้งบ้านตนเองเป็น “กรมราษฎรส่งเสริม”)^{๑๔} แต่เมื่อคิดว่าคนคู่กับงานใครจะมีชีวิตอยู่ใน สภาพใดต้องดูที่ คุณภาพของงาน ถ้าคุณภาพของงานดีทุกอย่างก็ย่อมดี คนเราถ้าเอาดีทางการงานไม่ค่อยจะผิดหวังได้ดิบได้ดีมีคู่ทางชีวิตที่สดใสกันทั้งนั้นละครับ”ในการดำเนินกิจกรรมใดใดของพ่อสุทธินันท์ ได้สร้างเครือข่ายให้มาร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาอยู่เสมอ บางกิจกรรมต้องอาศัยความรู้จากนักวิชาการ อาศัยความเชี่ยวชาญ จากผู้มีประสบการณ์ หรืออาศัยงบประมาณจากผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นงานของพ่อสุทธินันท์ จึงมีแนวร่วมมากมาย “เรื่องการเสริมสร้างทรัพยากรป่าไม้นั้นะครับ ผมไม่ได้ก้มหน้าก้มตาเป็นบ้าปลุก ต้นไม้อยู่คนเดียว แต่ได้ชักชวนใครต่อใครให้เห็นดีเห็นงามหันมาปลูกต้นไม้กันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน” “โครงการปลูกป่าไม้และเลี้ยงวัวเป็นกิจกรรมนำร่อง ชักชวนสมาชิกใกล้เคียง มาร่วมโครงการ จัดการอบรมสัมมนา พาสมาชิกไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนอยู่เนื่อง ๆ มี สำนักงานป่าไม้ สำนักงานปศุสัตว์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นพี่เลี้ยงอย่างเต็มที่ทั้งในแง่วิชาการและสนับสนุนปัจจัยตามที่กลุ่มร้องขอ ทำให้สองปี ต่อมาเราสามารถจัดงาน “วันโคเนื้ออีสาน” ขึ้นเป็นครั้งแรกที่บริเวณศาลาประชาคม อำเภอสตึก”

^{๑๔} สัมภาษณ์ พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ มหาชีวลัยอีสาน อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ , ๑๘ พฤศจิกายน

พ่อสุทินนั้นมองว่าในการพัฒนาชนบทต้องเอาชาวบ้านเป็นศูนย์กลางหรือเป็นตัวตั้งให้เขาเป็นคนค้นหาปัญหาเอง หาวิธีการแก้ไขเอง และดำเนินการแก้ไขเอง ผู้เกี่ยวข้องควรมีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น “นักพัฒนาระบบนิเวศตัวจริงควรเป็นชาวบ้าน จึงควรมีกระบวนการและเงื่อนไขที่เหมาะสมโดยการจัดตั้งนักพัฒนาท้องถิ่นต้นแบบขึ้นมาให้เขาเรียนรู้ร่วมกันเสียก่อน เพราะ เรายังไม่มีวิธีพัฒนาแบบปูพรมให้เกิดผลสำเร็จได้แม้แต่ครั้งเดียว โครงสร้างงานพัฒนา จะต้องค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ “กระบวนการพัฒนาท้องถิ่น จำเป็นที่จะต้องปรับแก้หลักการและวิธีการกันพอ สมควร โดยเฉพาะแนวคิดที่จะไปช่วยชาวบ้านจะต้องย้อนศรหาทางให้ชาวบ้านมาช่วยงาน ของเรา โดยเอาการพึ่งตนเองของชาวบ้านเป็นตัวตั้งและตัวชี้วัด ถ้าไม่วัดด้วยเกณฑ์ดังกล่าว นี่ก็ยากที่จะรู้ได้ว่าชุมชนเข้มแข็งจริง ๆ นั้นเป็นอันใด” ส่วนหนึ่งของการสร้างปฏิสัมพันธ์กับสังคม ก็คือการวัดกันที่ผลงาน เมื่อพ่อสุทินนั้น ได้เรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ จนมีชื่อเสียง หรือเป็นที่ยอมรับแล้ว จึงมีผู้สนใจ ที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาพบปะอยู่เสมอ และในบางรายก็มาร่วมมือในการพัฒนาต่าง ๆ “ผมก็หันหน้าก้มตาทำงานวันละวัน ๆ ในสวนป่าเป็นเวลา ๔-๕ ปี คนในตลาดสตึก เจอหน้ายังงว่ถามผมแอบมาทำอะไรที่นี้ตั้งนานสองนาน ต่อเมื่อการเดินรณรงค์มีผลไปเตะตา คนภายนอกเกิดความเปลี่ยนแปลงแปลกใหม่ เพราะจู่ ๆ พื้นที่แห้งแล้งตรงนี้เกิดมีกลุ่ม ต้นไม้โตพรุดพราดขึ้นมา ใครผ่านมาก็รักก็แปลกตาไปทุกทีคนเรานี้แหละครับเมื่อแปลก ตา...ความแปลกใจก็ติดตามมาอยู่ดี ช่วงหลังๆ จึงมีคนมาด้อม ๆ มอง ๆ แวะเวียนมาหา และมาคุยกันมากขึ้น ๆ จนจำไม่ได้ว่าใครเป็นใคร” อย่างไรก็ตามปัญหาในการสร้างความร่วมมือก็มีเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการสร้าง ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ นักการเมือง หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ่อสุทินนั้นมองว่า คนกลุ่มนี้ไม่มีความจริงใจ แสวงหาผลประโยชน์ และไม่มีความรู้ความเข้าใจ ส่วนการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน หรือองค์กรเอกชนนั้นไม่ค่อยมีปัญหา เพราะพ่อสุทินนั้น ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลืออย่างยิ่ง “ผมนั้นเหมือนคนลอยคอในทะเลเห็นอะไรผ่านมาก็คว้าไว้ก่อน ฟางเส้นสุดท้ายที่ ผมไปกราบขอคำแนะนำคือ ราษฎรอาวุโส พบไปพบท่านอาจารย์ประเวศ วะสี และอาจารย์ระพี สาคริก ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านได้กรุณารับฟังปัญหาและได้ แนะนำแนวทางปฏิบัติหลายประการ ต่อมาผมได้ไปเยือนสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาที่มี อาจารย์เสน่ห์ จามริก ท่านเป็นประธานสถาบัน ท่านอาจารย์ได้เมตตาติดต่อคนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมานั่งคุยกัน หลังจากนั้นก็ยังคงติดตามช่วยเหลือด้านการ ประสานงานด้วยความห่วงใย” ^{๑๕}

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชนบทด้านการสร้างความร่วมมือของพ่อสุทินนั้น ประชัญพฤทธิ มีดังนี้

๑. ปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ พร้อมทั้งจะเข้าหาแหล่งความรู้ทุกระดับ
๒. ต้องเป็นนักประสานงาน กับแหล่งข้อมูล บุคลากร แหล่งทุนฯ ให้มาช่วยเหลือในกิจกรรมการพัฒนา
๓. เปิดโอกาสให้ทีมงานได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาอยู่เสมอ

^{๑๕} สัมภาษณ์ พ่อสุทินนั้น ประชัญพฤทธิ มหาชีวาลัยอีสาน อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ , ๑๘ พฤศจิกายน

๔. มุ่งสร้างผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ เมื่อเกิดการยอมรับ ก็จะมีผู้สนใจมาช่วยเหลือในภารกิจที่ดำเนินอยู่

๔.๒.๒ การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

๑) บทบาทตามแนวคิดของพ่อคำเตื่อง ภาษี

ด้านการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน พ่อคำเตื่อง ภาษี มองว่า การพัฒนาในยุคปัจจุบันเป็นการพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดตะวันตก ซึ่งไม่สอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทย และที่สำคัญปัญหามักเกิดจากการรับเอาภูมิปัญญาของชาติตะวันตกมาใช้โดยไม่ระมัดระวัง ไม่มี ปัญหาแยกแยะ ทำให้เรตกเป็นทาสทางภูมิปัญญาในที่สุด “เราจะใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นส่วนมาก ที่ผ่านมาเราไปใช้ภูมิปัญญาตะวันตกซึ่ง มันไม่เข้าใจแบบเรารู้สึกคนละแบบ เพราะพวกเราอาศัยฐานจากชาวบ้านจริง ๆ อาศัย ธรรมชาติ เรียนรู้จากธรรมชาติ ที่นี้เราจะใช้ก็ต้องไปเรียนรู้วิธีการเอาธรรมชาติกลับคืนมา เมื่อเอากลับคืนมาแล้วเราก็คิดสั่ว่าจะเลือกใช้อย่างไร”^{๑๖} อย่างไรก็ตามในสภาวะการณ์ที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิด เทคโนโลยีต่าง ๆ มากมาย ซึ่งหลายอย่างมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในขณะที่ตัวภูมิปัญญาชาวบ้านเราก็มีข้อจำกัดในหลายเรื่อง ดังนั้นมนุษย์จะต้องรู้จักเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ บริบทของตนเอง ไม่สร้างปัญหาแก่ตัวเราในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม หรือสิ่งแวดล้อม “ตัวภูมิปัญญาชาวบ้านมันก็มีข้อจำกัด คือเดี๋ยวนั้นมันมีเทคโนโลยี มันมีวิวัฒนาการ ใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้งานเราก้าวหน้าไป อย่างเราต้องการพลิกฟื้นภูมิปัญญาขึ้นมา มันก็จะทำให้เราเหนื่อยระยะทางเหนื่อยระยเวลาและไม่ต้องทำลายอะไรมาก แต่ถ้าเราไม่มีฐานตัวเองเลยแต่ไปดึงตัวนั้นมาใช้เลยไม่ได้นะ เพราะตนเองยังไม่ทันแกร่งยังไม่ทันชด พอดึงเข้ามากลายเป็นว่าเป็นการไปพึ่งพา เพราะคนเราพร้อมจะพึ่งพาอยู่แล้ว คือมันมันง่ายนะ มันอยากไปอยู่แล้วมันก็จะพึ่งมากเกินระดับ ถ้าหากเรามีความแกร่ง พอจะรู้จักคัดสรร แล้วตัวนี้เหลื้มมมมมันมันคาบเกี่ยวกันมาก”

กล่าวโดยสรุปการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาสังคมของ พ่อคำเตื่อง ภาษี คือการพัฒนาบนฐานภูมิปัญญาชาวบ้านโดยมีการคัดสรรภูมิปัญญาสมัยใหม่ มาผสมผสานด้วย

๒) บทบาทตามแนวคิดของพ่อผาย สร้อยสระกลาง

จากที่พ่อผาย สร้อยสระกลาง ได้ดำเนินชีวิตตามกระแสทุนนิยม อยากรวย จนเป็นหนี้ จึงได้หันกลับมาทบทวนภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาแต่โบราณ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้เน้น การพึ่งตนเอง โดยการทำเกษตรผสมผสาน เห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ มนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ นอกจากนั้นยังช่วยให้ชาวบ้านพัฒนาตนเองด้วยการให้การศึกษาด้วย ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้กลุ่มโอได๋น้อย การตั้งโรงเรียนชุมชนอีสาน การ วางและปฏิบัติตามหลักสูตรวิทยากรกระบวนการเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพา กันเอง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการบริหารจัดการด้านการเกษตรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนั้นยังมีการประยุกต์ประเพณีในท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือใน การระดมทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน ตลอดทั้งตั้งศักยภาพพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนใน ชุมชนอยู่แล้วมาช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาอีกด้วย

^{๑๖} สัมภาษณ์ พ่อคำเตื่อง ภาษี,สถาบันพื้นฟูภูมิปัญญาไท อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

“...เห็นไหมงามผมก็อยากได้ไหม หาวีธีนั่งคิดอยู่นะ... “กูต้องเอาอุบาสิกาพวกนี้วัด”...ก็ไปพูดเรื่องเข้าวัดเพราะว่า เพราะผมบวชนาน เอาธรรมะไปใช้ เขาก็เชื่อผมหมด “ใครไม่เคยเข้าวัดเข้าวาบ้าง ใครไม่เคยฆ่าสัตว์บ้าง” ก็ยกมือขึ้น “ใครต้มอะไรบ้าง” “ไม่ต้ม หรือก่ไฟก็ไม่ได้” “แล้วท่านสาวไหมหรือเปล่า” “สาว” “นั่นแหละท่านฆ่าสัตว์เพราะท่าน ต้มเขาขณะที่เขายังไม่ตาย เขาต่อสู้ก็ไม่ได้ วิ่งหนีก็ไม่ได้เพราะอยู่ในรังไหมเป็นดักแด้อยู่ นั่นแหละจะทำให้ตกรกหนักเลย” “แล้วต้องทำอะไรผู้ใหญ่” “ไม่ยาก เราต้องทำบุญ ทำบุญให้ไหม ไยมันที่เราสาวมาเอามาแข่งกัน...เราก้ได้ไหม ๒๕ กิโล ไหมนี้ก็เข้ากองกลาง พระที่เทศน์ก็ถวายหนึ่งกิโล ที่เหลือเข้ากองกลางหมด แต่ก่อนผมไม่เคยเรียรายเงินใครคิด ขึ้นเอง ต่อไปเขาให้เองถ้าเราทำดี” “ต่อมาก็เป็นบุญประทายข้าวเปลือก อยากรสร้างโรงเรียน “โรงเรียนมันอยู่ที่ศาลาวัด อาคารหลังนี้จะใหญ่ได้ไหม” “มันจะใหญ่ได้ไหมมันไม่มีหัวใจ คนเราจะเกิดเพิ่มขึ้นไหมทำ อย่างไรเราถึงจะได้อาคารเรียน”.... “เรามาทำธนาคารข้าว ใครว่าทำธนาคารข้าวดี” ยกมือ ขึ้นพร้อมเพรียงก็เลยทำธนาคารข้าว เราก้เลยทำบุญประทายข้าวเปลือก” ^{๑๗}

พ่อผาย ได้ใช้ประเพณีท้องถิ่นมาเป็นกุศโลบายในการพัฒนาชุมชนเช่น เมื่อมีคนตกรงานจากเมืองหลวง กลับสู่ภูมิลำเนา พ่อผายได้แก้ปัญหาโดยการทำการบวชศรีสู่ขวัญ ผู้ที่ตกรงานเหล่านั้นที่ได้กลับมาอยู่บ้านตนเองซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะทำให้คนเหล่านั้นเห็นคุณค่าของชุมชนของตน และพร้อมที่จะมาเป็นแนวร่วมใน การพัฒนาชุมชนในที่สุด

กล่าวโดยสรุป บทบาทการพัฒนาชนบท ด้านการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของ พ่อผาย สร้อยสระกลาง ได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. การใช้หลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดโยงให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาสังคม

๒. การใช้ประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมในชุมชนมาเป็นกุศโลบายในการพัฒนา

๓. การพัฒนาที่ยึดวิถีชีวิตในอดีตที่มีการเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์

๓) บทบาทตามแนวคิดของพ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์

พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ไม่ได้ปฏิเสธภูมิปัญญาสมัยใหม่ หากแต่มองว่าเราต้องรู้จักใช้ภูมิปัญญาสมัยใหม่อย่างผู้มีความรู้ พ่อสุทธินันท์ เปรียบเทียบให้เห็นว่า ในยุค อดีตที่เรายังใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอยู่ ชาวบ้านจะเป็นนักเรียนรู้ สามารถที่จะพัฒนาตนเอง ซ่อม“เรื่องภูมิปัญญาไทยทุกวันนี้ พอสมัยใหม่เข้ามาครอบ พวกนี้ก็ไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ อย่างแต่ก่อนชาวบ้านก็เป็นคนเรียนสนใจพัฒนาตนเอง รู้จักทำรู้จักถ่ายทอดทำไถ ทำเกวียน ทำสุม ทำตะกร้า อะไรอย่างนี้ เป็นชุดความรู้ระบบเรียนรู้ปัจจัยพื้นฐานในชีวิต ในหมู่บ้านเขาทำได้ มีปัญหาอะไรก็คิดทำกัน ตัวนี้สำคัญ พอมาสมัยใหม่มันไม่คิดทำไปเอาของเขามาทั้งระบบของการเรียน ไปเอาของเขามาไม่ผิดนะ แต่มันต้องเรียนได้แต่รับรู้ไม่ยอมเรียนรู้ ไม่ยอมเรียนก็ไปไม่ได้ เอาของเขามาใช้อยู่แต่รู้ครึ่งเดียว อย่างเราซื้อรถยนต์อย่างนี้เสียมาเราก็ซ่อมไม่ได้ด้วยการเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านดังกล่าว เมื่อตั้งโรงเรียนชุมชน อีสาน จึงได้มีหลักการในการดำเนินงานดังนี้

๑. เราจะอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานชั้นนำ

^{๑๗} สัมภาษณ์ พ่อผาย สร้อยสระกลาง, ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้้น้อย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

๒. เราจะอาศัยข้อชี้แนะจากท่านอาวุโสเป็นส่วนเสริมสร้างทางความคิด
๓. เราอาศัยเทคนิค/เทคโนโลยีจากนักวิชาการ เป็นส่วนสร้างการเรียนรู้
๔. เราจะอาศัยสำนักใหม่และความตั้งใจดีเป็นพลังปฏิบัติการ
๕. เราจะอาศัยการนอนหลับฝันดีเป็นตัวชี้วัด

พ่อสุทธินันท์ มองภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นงานวิจัยของชาวบ้าน มีการคิดค้น ทดลอง เรื่อยมาและมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอเมื่อมีสิ่งที่ดีกว่าเข้ามาแทน ดังนั้นภูมิปัญญาพื้นบ้าน จึงไม่ใช่ของเก่าของโบราณแต่อย่างใด “วัฒนธรรมประเพณีอันไหนมันอยู่ อันไหนมันไม่อยู่มันมีเหตุผลในตัวว่าทำไมมันไม่ เอาควายไถนา ทำไมไม่เอาเคียวมาเกี่ยวข้าว เพราะมันมีรถเกี่ยวข้าว มันมีตัวเลือกที่ดีกว่า...ที่จริงไปเข้าใจผิดว่าภูมิปัญญาเป็นของเก่าของโบราณ แต่ที่จริงภูมิปัญญาคือ งานวิจัยชาวบ้าน”

“จะให้เด็กทุกวันนี้มาหาน้ำรดผักเหมือนพ่อแม่มันไม่หาบหрок เพราะมันเป็นเด็กยุคใหม่แต่ถ้าให้มันเปิดสปริงเกอร์มันเอา เราต้องยกระดับการเกษตรเข้าสู่เทคโนโลยี” กล่าวได้ว่าพ่อสุทธินันท์เป็นผู้ที่นำภูมิปัญญาทั้งของตนเองและที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผนวกประสานเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งการพัฒนาต้องเริ่มต้นจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานแรก

กล่าวโดยสรุป กลยุทธ์การพัฒนาชนบทของพ่อสุทธินันท์ ประชัญพลุทธิ์ ด้านการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ประกอบด้วยกลยุทธ์ได้แก่ นำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาเป็นฐานในการพัฒนา หากต้องใช้ภูมิปัญญาสมัยใหม่ต้องมีการเรียนรู้ และเลือกใช้อย่างเหมาะสม ภูมิปัญญาไม่มีการหยุดนิ่ง ดังนั้นต้องมีการค้นคว้าวิจัยอยู่เสมอ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยควรนำภูมิปัญญาทั้งของตนเองและที่มีอยู่ใน ท้องถิ่น

๔.๒.๓ ความต่อเนื่องและความยั่งยืน

๑) บทบาทตามแนวคิดพ่อคำเตื่อง ภาษี

การสร้างอย่างต่อเนื่องและความยั่งยืนในการพัฒนาของพ่อคำเตื่อง ภาษี สามารถจำแนกได้ในสองระดับคือ การพัฒนาส่วนตนและการพัฒนาในส่วนรวม ความต่อเนื่องและความยั่งยืนในส่วนตน คือสิ่งที่ พ่อคำเตื่อง ภาษีได้คิดค้นบทเรียนที่ตนเองได้รับ ได้ถูกถ่ายทอดสู่ลูก ๆ ของพ่อคำเตื่อง ก่อนเป็นลำดับแรก เพื่อให้เป็นบุคคล ที่อยู่ในสังคมนี้อย่างรู้เท่าทัน ไม่ให้ถูกสังคมกระทำได้ในที่สุด “อันแรกเลยผมไม่ได้ทำกับคนข้างนอกก่อนนะ ผมทำกับลูก พาลูกทำ ตอนนั้นลูกมาช่วยทำไม่ได้ เพราะกำลังเรียนก็เอาออกจากโรงเรียน แต่ว่าเวลาเอาออกก็ต้องทำให้เขารู้ นะว่าทำไมถึงต้องเอาออก ก็เพราะว่าเราต้องสอนให้เขารู้ว่าอาชีพเกษตรมันไม่ใช่อาชีพที่ จะต้องหาเงินนะ อาชีพเกษตรเป็นอาชีพทำกิน อาชีพอื่นไม่หาเงินไม่ได้ อย่างหมอนี่ไม่หา เงินตายเลย ต้องหาเงินแล้วเอาเงินไปซื้อกิน แต่อาชีพเกษตรนี้ขุดแล้วปลูกแล้วก็เอามากิน อย่างนั้นถ้าลูกจะทำอยู่ทำกินแบบนี้ก็สามารถทำให้อยู่ได้ แต่ถ้าเรียนนี่มันอาจต้องขายที่ พวกนี้ไปให้เรียนนะ กว่าที่จะได้รับเงินเดือน แต่ว่ามาเรียนตอนนั้นมันใช้วิธีแข่งขันกันร้อยละ คนหนึ่งคน หมิ่นคนเอสาม คนเราก็คิดเวลาเรียนไปอีกสี่ห้าปีข้างหน้าจำนวนมันก็จะ มากขึ้น ตัวแข่งก็มากขึ้น แล้วเราจะรอดไหมทีนี้น่าก็หมดแล้ว ก็เลยไม่กล้าเสี่ยง ก็เลยสู้ กลับดีกว่าเราก็คพยายามทำให้เขาเข้าใจ อย่างการปลูกต้นไผ่นี่ใช้เวลาขุดหลุมปลูกห้านาที ตักน้ำรด ๑ ถึง แต่มันสามารถให้หน่อเป็นร้อย ๆ พัน ๆ หน่อ มีระยะเวลาเก็บอีกยี่สิบ สามสิบปี คือเราจะพยายามทำให้เห็นว่ามันไม่ยาก แต่ถ้าไปทำอ้อยทำมันสำปะหลังเหมือน ระบบเก่าเราตายแน่ เพราะพ่อก็ทำ

มาแล้ว พ่อพึ่งรู้ว่ามันผิด แต่ว่าแบบนี้มันไม่ผิด ก็ค่อย ๆ สอนเอา ที่นี้ถ้าลูกไม่เรียนพ่อยกให้ชนะแปลงนี้ ห้าสิบไร่ แล้วก็ให้เขาทำเลย สร้างสวรรค์ในนี้แหละ อยากทำอะไรทำเลย เราก็ค่อยเป็นพี่เลี้ยง ที่นี้พ่อเขาทำกับมือทุกอย่างก็ค่อยเติบโตใหญ่ขึ้นความมั่นใจก็เกิด ปัญหามันก็ค่อย ๆ เติบโตไปด้วย แล้วตัวที่ว่าจะยั่งยืนก็ คือลูกนี้แหละจะเป็นคนสานงานต่อ หลังจากนั้นมาลูกคนโตที่อยู่ด้านหน้าซึ่งออกจากโรงเรียนตั้งแต่ ม. ๒ ก็เริ่มเอาไม้มาทำเฟอร์นิเจอร์ พวกเศษก็เอามาทำถ่าน อย่างเผาถ่าน เดือนละเจ็ดแปดพันก็ได้แล้ว ไม้ก็ไม่ที่ตนเองปลูกละ โดยหาวิธีการตัดว่าตัดอย่างไรไม่การพึ่งพากัน นอกจากนั้นก็รู้ว่าหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่ที่ไหนบ้างเช่นป่าไม้อะไรพวกนี้ ก็ไปเอาพันธุ์ไม้มา ถ้าเราตายมันก็อยู่ในสังคมนี้ได้ สร้างสังคมได้ด้วยตัวของเขาเอง อย่างเราไปสร้างเกษตรต้นแบบนี้เราเอาพ่อแม่เขามาเรียนแล้ว ก็มาบอกว่าลูกไม่ช่วยปลูก เราก็ไปกระตุ้นให้แล้วก็ให้ไปปลูกแล้วก็ติดตามไปดูนะ แล้วก็บอกให้ไปดูตัวอย่างจากคนอื่น” ด้านการสร้างความต่อเนื่องและยั่งยืนในส่วนการพัฒนาส่วนรวมนั้น มุมมองของ พ่อคำเตื่อง ภาชีนั้น เห็นว่าการพัฒนาใด ๆ ต้องเป็นการพัฒนาที่ระเบิดมาจากข้างใน มาจาก ความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง จึงจะสร้างความยั่งยืนได้ ที่ผ่านมาการพัฒนาโดยภาครัฐ มักเป็นการพัฒนาตามความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ เมื่อพัฒนาเสร็จก็ออกไปชาวบ้านก็ไม่รู้จะ ทำอะไรต่อไปจึงเกิดความล้มเหลวในที่สุด “ตัวคนพัฒนา ส่วนมากจะมีเงินมีค่าตอบแทน มีเงินเดือนในการเข้ามาพัฒนา แล้วตัวคนพัฒนาเข้าใจว่าตัวเองจะเป็นคนมาพัฒนาเขาอีกละ พูดถึงสิทธิก็ผิดแล้ว แล้วก็ไอ้ตัว แรกที่ตนเองมาพัฒนาเขาถ้าเขาเจ๊ง ผู้พัฒนาก็ไม่ตายเพราะเงินเดือนยังมีอยู่ อันนี้มันจะทำให้คนสุดท้ายได้มากขนาดไหนก็เปอร์เซ็นต์ อันที่สองก็ตัวผู้ที่จะเข้ามาพัฒนาไม่รู้ต้นลึก หนาบางของฐานที่แท้จริงของคนที่ถูกพัฒนา คนที่ถูกพัฒนาบางที่เขาเคยอยู่ในป่าเขาเคย พึ่งป่านี้อยู่แต่เรามาพัฒนาอย่างพัฒนากองทุนนี้ก็ได้บูรณาการ พอทำเสร็จผู้พัฒนาก็ออกไปแล้วคิดว่ามันจะต่อมันก็ไม่ต่อ มันคล้าย ๆ อย่างข้าราชการที่นายสั่งให้ไปประชุม พอป่วย ๆ หนอยก็พากันหลบหนี มันไม่ใช่หนิตายอย่างเรา อย่างพวกเราอยากมีหน่อไม้ ต้องมีให้ได้ไม่มีไม่ได้นะ พลังมันต่างกัน ปัญหามันก็ต่างปัญหากัน พวกนั้นมันไม่มีใครไป ขโมยพัฒนาเสร็จมันก็กลับบ้านมันจะไปกลัวอะไร มันไม่ใช่ชีวิต ที่จริงพัฒนามันต้องเป็น ชีวิต อยู่ตรงนี้ตั้งคนตรงนี้มาพร้อมกันตนเองถึงจะรอด อย่างนี้ถึงจะถูกต้อง มันก็มาเจ๊ง

กล่าวโดยสรุปบทบาทการพัฒนาสังคมชนบทด้านการสร้างความต่อเนื่องและยั่งยืนประกอบด้วย

๑. ขยายแนวคิดและการปฏิบัติสู่ลูกหลานของตนเองก่อน
๒. พัฒนาระบบพื้นฐานของชีวิตและความต้องการอย่างแท้จริงของชาวบ้าน

๒) บทบาทตามแนวคิดของพ่อผาย สร้อยสระกลาง

ความตั้งใจที่จะสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สู่การพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเองใน ภาคอีสานหนึ่งล้านครอบครัว ในอีก ๑๘ ปีข้างหน้าร่วมกับภาคีสมาชิกเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน ผ่านกระบวนการเรียนรู้หลักสูตร วิทยาการกระบวนการเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะสร้างความเข้มแข็งอย่างความยั่งยืนด้วยการพึ่งตนเองให้ได้ของคน อีสาน ซึ่งแม้ว่าปัจจุบันพ่อผายจะมีอายุย่างเข้าปีที่ ๗๕ แล้วแต่พลังในความตั้งใจไม่เคยเปลี่ยนได้ เข้าร่วมประชุม สัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์อยู่เสมอ ตลอดทั้งจัดอบรมในพื้นที่เป็นประจำ

ศูนย์การเรียนรู้ของพ่อผาย จึงเป็นแหล่งเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ในการพัฒนาบนฐานการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองแก่ชุมชนและสังคม นอกจากนั้น ในการพัฒนาใด ๆ พ่อผายได้ให้คุณค่าและความสำคัญกับการพัฒนา คนก่อนเสมอ เพราะเมื่อคนมีความเข้มแข็ง มีความเข้าใจ แล้วก็ สามารถดำเนินการใดๆ ได้อย่าง ราบรื่นและยั่งยืน และด้วยความเปลี่ยนแปลงไปของสังขาร เกิดข้อจำกัดในการดำเนินงานต่าง ๆ พ่อผายจึงถ่ายทอดรูปแบบวิถีชีวิตของตนสู่เครือข่ายอย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ให้เป็นวิทยากรที่สามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระแก่เครือข่ายรุ่นใหม่ ๆ ได้ นอกจากนั้นการพัฒนาเด็ก และเยาวชนในพื้นที่ให้เป็นเด็กรักถิ่น ก็เป็นการสร้างหลักประกันความยั่งยืนของการดำเนินชีวิตที่ อาศัยหลักการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้อย่างดี เช่นเดียวกัน “...เราไม่ได้พัฒนาคนก่อน เห็นไหมรัฐบาลมาพัฒนาแบบนี้ ไม่มีส่วนร่วมไม่มี เอื้ออาทรตัวนี้มันผิดกับเรา... บ้านนั้นเขาไม่ได้อบรม เลยไม่มีเอื้ออาทรแก่กัน” “ผมเป็นที่ปรึกษาวิทยากรแล้ว ผมไม่ได้พูดนะทุกวันนี้ ลูกน้องผมเป็นคนพูด”^{๑๘}

พ่อผาย สร้อยสระกลาง ได้รับการถ่ายทอดแนวคิดในการมองสังคมอย่างรู้เท่าทันมา จากบิดา ซึ่งมองว่าสังคมในสภาพภavnานี้มีเรื่องให้แก้ปัญหามากมาย จนกระทั่ง พ่อผาย เติบโตขึ้น จึงเห็นว่าสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะสังคมชนบทอีสาน ที่เคยเป็น สังคมเอื้ออาทร มีความอบอุ่น ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปเมื่อรัฐบาลได้มีนโยบายพัฒนาประเทศในรูปแบบต่าง ๆ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้ผู้คนหลังไหลเข้าสู่สังคมเมือง ทำลายระบบครอบครัว ให้คงเหลือแต่คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้าน วิถีชีวิตของชาวชนบทก็เปลี่ยนแปลงไป “...โตมาปัญหามันร้อยแปดพันประการนะลูก เจ้าจะแก้ไม่ได้ เจ้าซ่อมซะ ซ่อมสมอง ไว้เพื่อต่อสู้ปัญหามันจะมากขึ้น เจ้าจะเอาตัวไม่รอด” ...ว่าอย่างนี้ต้องเชื่อฟังพ่อ คนอื่นจะ ไม่ฟัง” “...อีสานเราเป็นอย่างไรรนอทำไมมันเอาเด็กน้อยเด็กเล็กออกจาก พ่อจากแม่ไป หมด เหลือแต่คนแก่อยู่บ้าน ใครจะเลี้ยงควายเลี้ยงวัว รัฐบาลทำผิดหรือถูกหนอ...” นอกจากนั้นการศึกษาก็ไม่สามารถทำให้คนพัฒนาขึ้นได้ ที่จะทำให้สามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เฝ้ารอคอยการหยิบยื่นให้จากผู้อื่นเรื่อยไป พ่อผายเล่าว่า ตนได้สอน ลูกหลานอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้ถูกครอบงำความคิดจากการศึกษาในปัจจุบัน และยังเห็นว่าการศึกษาที่ แท้จริงต้องเป็น การศึกษาที่ได้ลงมือกระทำ ดังคำกล่าวที่พูดกับหลานตนเองว่า “...‘มึงไม่ต้องเรียนต่อหรอก แค่มึง เรียนเท่านี้ก็โง่เท่านี้แล้ว....เขาสอนสุเหมือนสอน นกแก้วนั่นแหละ หัดให้พูดแก้วจ้งแก้วจำ อีกหน่อยก็เอากล้วยให้กิน เอาอันนั้นให้กินอันนี้ให้ กินก็เลยติดใจ คอยแต่จะกินกับเขา”^{๑๙}

“...มหาวิทยาลัย มันพูดจริงทำจริง ทำไปเลย ไม่เหมือนมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยก็ สอนไปแต่ไม่ได้ลงมือทำ...” ด้านปัญหาเด็กและเยาวชนก็เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่ง เพราะ เด็กจะต้องเป็นผู้พัฒนาประเทศในสภาพภavnานี้ เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองประเทศชาติ แต่ในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนไม่เหมือนเช่นในอดีตซึ่งน่าเป็นห่วงอย่างยิ่งโดยเฉพาะเด็กที่ติดยาเสพติดต่าง ๆ เช่น ดมกาว เสพยาบ้า เป็นต้น “... เด็กมันไม่เหมือนเดิม เด็กน้อยออกมาดมกาว กินยาบ้า ถ้าปล่อยไว้อย่างนี้นั้น จะไม่ล่มหรือประเทศไทย ใครจะมาเป็นทหาร ชุมนคนก็ล่มสลาย ลูกหลานหาย

^{๑๘} สัมภาษณ์ พ่อผาย สร้อยสระกลาง, ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้้น้อย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พ่อผาย สร้อยสระกลาง, ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้้น้อย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

หมด เหลือ แต่คนเฒ่าคนแก่...” สำหรับปัญหาของเกษตรกรก็มีมาก ทั้งปัญหาความยากจน การถูก
 ถูกครอบงำ กดขี่จากพ่อค้า จากสังคม นอกจากนั้นเกษตรกรเองก็ไม่มีควมภาคภูมิใจในอาชีพของ
 ตนเอง รวมถึงสังคมก็ไม่ได้ให้เกียรติกับอาชีพเกษตรกร ทั้ง ๆ ที่อาชีพเกษตรกรมีคุณูปการต่อชาวโลก
 เป็น อย่างยิ่ง “...ผมอยากให้ชุมชนของอีสานเราของประเทศไทย อยากให้มีอยู่มีกิน ชาวนาเราทำนา
 อยู่ทำไมถึงจน เขาทำไมถึงดูลูก ที่จริงชาวนาเราก็คือรากผอຍของประเทศ ถ้าไม่มี รากผอຍต้นไม้มัน
 จะไม่ตายเหวอ คนว่านั่นแหละมันจะบาป บาปแท้ เพราะมันลืมนบุญคุณ ชาวนาเราภูมิใจเสียเถิดได้เป็น
 ชาวนาได้ส่งข้าวให้เขากิน ส่งออกต่างประเทศ มีอุดหนุน ประเทศหลายล้านบาทนะ ผลผลิตของ
 ชาวไร่ชาวนาไม่ว่าต้นไม้อะไรทุกชนิด ผลไม้ ออก จากชาวนาหมดข้าราชการทำไม่ได้นะ พ่อค้าทำไม่ได้
 นะ เราถูกเขาครอบงำ ทำอย่างไรจะ ไม่ให้เขาครอบงำ ให้รู้เขารู้เรารู้เท่ารู้ทัน รู้กัน รู้แก่ ให้เขาอยู่แบบ
 เอื้ออาทรให้เขามี ความสุข...” ภาครัฐเองก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างปัญหาให้แก่ชนบท
 การพัฒนาใด ๆ ของรัฐบาลไม่ได้เอาคนเป็นตัวตั้ง แต่เอาเงินเป็นตัวตั้ง จึงไม่ได้มีการพัฒนาคนให้
 เตรียมพร้อมใน สถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจึงไม่สามารถต้านทานได้ “...ทุกวันนี้รัฐบาลไม่ได้
 พัฒนา มันเงินตูมเอาเลยเหมือนระเบิด แตกกันนะที่นี้ลูกระเบิด เจ็บน้อยเจ็บหลายไปตาม ๆ กัน”
 กล่าวโดยสรุป พ่อผาย สร้อยสระกลาง ได้มีทัศนะต่อชุมชนและสังคมดังต่อไปนี้

๑. สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะสังคมชนบทอีสานที่เคยเป็นสังคมเอื้อ
 อาทร มีความอบอุ่นกลายเป็นสังคมเศรษฐกิจทุนนิยม

๒. วิถีชีวิตของคนชนบทเปลี่ยนแปลงไปสู่คนหลังไหลเข้าสู่สังคมเมือง ทำลายระบบ
 ครอบครัว ให้คงเหลือแต่คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้าน และเด็ก

๓. ระบบการศึกษาไม่สามารถพัฒนาคนให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นแต่
 เป็นการศึกษาที่สอนให้เฝ้ารอคอยการหยิบบิ้นให้จากผู้อื่นเรื่อยไป

๔. เด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีปัญหาด้านคุณภาพเพราะต้องประสบภาวะเสี่ยง ต่าง ๆ
 เช่น การติดยาเสพติดต่าง ๆ เป็นต้น

๕. เกษตรกร ขาดความภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง และถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ
 จากนายทุน และภาครัฐ

๖. ภาครัฐขาดความเข้าใจในการพัฒนา โดยไม่เอาคนเป็นตัวตั้งแต่เอาเงินเป็นตัว ตั้ง จึง
 ไม่ได้มีการพัฒนาคนให้เตรียมพร้อมในสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจึงไม่สามารถ ต้านทานได้

กล่าวโดยสรุป บทบาทการพัฒนาชนบทด้านการสร้างความต่อเนื่องและความยั่งยืน ตาม
 แนวคิดพ่อผาย สร้อยสระกลางด้านดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. ร่วมกันเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน สร้างเกษตรกรที่สามารถ
 พึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้ จำนวน ๑ ล้านครอบครัวทั่วภาคอีสาน

๒. เน้นการพัฒนาคนให้มีความพร้อมก่อนที่จะพัฒนาในด้านอื่น ๆ

๓. สร้างเครือข่ายในการขยายแนวคิดอย่างเป็นระบบ ผ่านเกษตรกร ต้นแบบ ซึ่งได้รับการ
 พัฒนาจากพ่อผายโดยตรง เพื่อไปขยายแนวคิดต่อ

๔. สร้างวิทยากรแกนนำในพื้นที่ เพื่อการถ่ายทอดแนวคิดและวิธีการดำเนินงานตาม
 แนวทางของพ่อผาย

๕. พัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีความตระหนักและเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ตนเอง เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการชุมชนอย่างถูกต้องต่อไป

๓) แนวคิดของพ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์

การที่จะทำให้สิ่งที่ได้พัฒนามาแล้วเกิดความยั่งยืนได้นั้น สิ่งที่ต้องแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นของจริง เป็นสิ่งดี ถูกต้อง มีประโยชน์ ซึ่งคนเขาจะยอมรับโดยปริยาย “เรื่องที่ต้องทำให้เป็นจริง ๆ จึงจะอยู่ได้ถ้าไม่ใช่ของจริงก็อยู่ยาก หมายความว่า จะให้สรุปว่าสำเร็จหรือไม่ไม่ได้ เพราะเรากำลังพัฒนาท่ามกลางความสับสนของสังคม สังคมมันติดลบ”

“ประเด็นสำคัญที่ผมเสนอต่อสาธารณชน ได้แก่นั่นแบบของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเกษตรกร ให้มีจุดคิดในการที่ดำเนินวิถีชีวิตใหม่ เพื่อการนำไปสู่การอยู่ได้ อยู่รอด อยู่ดี สามารถส่งมอบมรดกที่เป็นความคิดที่ถูกต้องให้ลูกหลานสืบทอดได้” อย่างไรก็ตามการที่จะสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นได้นั้น ยากมากหากคนไม่ได้ รับการพัฒนา ให้มีความรู้ความเข้าใจ ในคุณค่าแท้ พ่อสุทธินันท์ชี้ให้เห็นว่าแม้เกษตรกรยังไม่ สนับสนุนให้ลูกหลานเป็นเกษตรกรเลย ซึ่งหากสิ่งที่ได้พัฒนาขึ้นมาไม่สามารถที่จะอยู่ได้อย่างยั่งยืน ก็คงไม่สามารถทำอะไรได้ “ตอนนี้อาก เพราะไม่มีตัวอย่างเกษตรกรที่น่าเอาตาม มีแต่ความแค้นแค้น เราจึง พยายามทำตรงนี้ จะเห็นว่าตัวอย่างเกษตรกรเองก็ไม่อยากให้ลูกทำการเกษตร” “ความจริงแล้วเราทำอะไรไม่ได้มากหรอกเพราะโลกไม่ใช่ของเรา ใ้ฉันก็ไม่ใช่ของเรา ชีวิตก็ไม่ใช่ของเรา จริง ๆ แล้วมันเป็นเรื่องสมมติ ส่วนมันจะเป็นอย่างไรมันก็แล้วแต่ว่าสนาเพราะเราตายไปแล้วนี่” ๒๐

พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ มองว่าสังคมในอดีต เป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์แบบที่เพียบพร้อมไปด้วยทรัพยากร ความผูกพัน ความเอื้ออาทร มีความเป็นพี่เป็นน้องกัน แบบแผนประเพณีก็เป็นเครื่องผูกมัดผู้คนไว้ด้วยกัน เกิดความอบอุ่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแต่อย่างไรก็ตามคนในอดีตก็ไม่พึงพอใจในวิถีชีวิตของตน เห็นว่าสังคมของตนยังไม่พัฒนา ยังยากจน อยากมีสาธารณูปโภคต่าง ๆ อีกมากมาย และเห็นว่าตนเองคงไม่สามารถอยู่ ในสภาพเช่นนี้ต่อไปได้ แต่เมื่อการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามา มีถนน ไฟฟ้า มีสิ่งอำนวยความสะดวก “แต่ก่อนมันไม่เจริญ ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีถนน ก็ว่ามันไม่เจริญ ตอนหลังมันเจริญ มาแล้วก็อยู่ไม่ได้ ไม่เจริญก็อยู่ไม่ได้ พอเจริญมาก็อยู่ไม่ได้ ทั้งบ้านทั้งช่อง อีก ๑๐ ปี ถ้าเป็นอย่างนี้มันไม่เหลือเกษตรกรหรอก คือมันตีความหมายคำว่าจน คนเป็นเจ้าของประเทศ มันจะจนได้ อย่างไร ประเทศไทยมันราคาเท่าไร ชีวิตของคน ๆ หนึ่งจะตีมูลค่าได้หรือ” สำหรับปัจจุบันนี้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก ส่วนหนึ่งเกิดจากกระแส สังคมภายนอกที่เข้ามาทำลายสังคมภายใน ในรูปแบบต่าง ๆ และอีกปัญหาหนึ่งซึ่งเป็นปัญหา สำคัญคือ ในปัจจุบันนี้คนเอาเงินเป็นตัวตั้งเป็นเครื่องวัดฐานะและคุณค่าของคนทำให้คนต่างมุ่งหน้าหาเงินเกิดการเอารัดเอาเปรียบต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความสามัคคีไม่มีความเอื้ออาทร “ทุกวันนี้มิติทางสังคมมันเปลี่ยนไป คนไม่สนใจกัน ทั้งสังคมไปทำตัวใครตัวมัน นี่คือนปัญหาที่จะแก้ มันไม่ได้รวมกัน สังคมมันเสีย ต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างแก้ แบ่ง ออกเป็นก๊กเป็นเหล่า...มันเกิดจากระบบเกิดจากกระแสใหม่ สังคมใหม่ สังคมจากภายนอก เข้ามา เป็นปัญหาใหญ่ แต่ก่อนทุกคนเอาสังคมแต่ตอนนี้ไม่เอาะมันมี

^{๒๐} สัมภาษณ์ พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ มหาชีวลัยอีสาน อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ , ๑๘ พฤศจิกายน

เรื่องส่วนตัวขึ้นมา ความเห็นแก่ตัว แต่ก่อนมันยึดว่าการให้ทานให้อะไรเป็นบุญเป็นกุศล โจทย์ทางสังคมมัน เปลี่ยนไป เงินก็เป็นระบบเข้ามาทำลาย เพราะเงินมันเป็นตัวกิเลส สมัยก่อนไม่ใช่ะยังบริจาค ยิ่งให้คนอื่นกินยิ่งดี เป็นทาน ทุกวันนี้มันเลยเปลี่ยนไปใหญ่เลย”^{๒๑} อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนึ่งที่ทำให้สังคมชนบทอ่อนแอ พึ่งตนเองไม่ได้ หรือมี ปัญหาต่าง ๆ มากมาย เพราะชาวบ้านขาดการเรียนรู้ ขาดความเข้าใจในเรื่องของตนเองและเรื่อง ของสังคม “ทำไมคนถึงเป็นหนี้สิน ทั้งถิ่นฐานบ้านช่องเข้ามาทำมาหากินในเมืองหลวง คำตอบ ก็คือเพราะไม่มีความรู้ ดังนั้นเรื่องความรู้จึงเป็นเรื่องที่ต้องเผชิญหน้า ไม่ใช่เรื่องห่างไกลตัว หรือเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นเรื่องความเป็นความตาย เป็นความทุกข์ที่ฝังอยู่ลึก ๆ ในใจของ ทุกคน” “ตัวหนึ่งที่ขัดคือชุดความรู้ที่คนข้างใต้ทำอยู่ทุกวันนี้เป็นชุดความรู้ที่ผิด ทำไปเหลือ แต่แตกกับลม ทำลายต้นทุนชีวิต ทำลายต้นทุนสังคม แสดงว่าไม่มีความรู้ คือว่าทำอาชีพ โดยไม่ใช้ความรู้ ใช้ตามกระแส คำบอกเล่า ตามสื่อ ใช้ตามความคาดหวัง แต่ไม่ใช้ความรู้” “เมื่อก่อนนี้มีทรัพยากรธรรมชาติคอยเกื้อหนุนอยู่มากมาย เรายังพัฒนาตนเอง ไม่ได้มาบัดนี้สิ้นไร้ไม้ตอกแทบทุกอย่าง ถามว่าจะเอาต้นทุนที่ไหนมาพัฒนาประเทศ แต่นี้ ต่อไปจะหยิบยื่นอะไร จะพัฒนาแบบไหน ควรจะมีความรู้กำกับงบประมาณลงไปด้วยทุก กรณี” กล่าวโดยสรุป สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมที่มีปัญหา ปัจจัยหลักอยู่ที่คุณภาพของ คน เพราะคนขาดความรู้ ขาดการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทัน จึงทำให้เกิดปัญหา ถูกกระทำทางสังคม หรือทำร้ายสังคมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเพราะการขาดความรู้จึงให้เห็น คุณค่าผิด ๆ เช่น เห็นเงินสำคัญกว่ามิตรภาพ ความเอื้ออาทร หรือความอบอุ่น ในที่สุดจึงเป็น การตอกย้ำความเลวร้ายให้สังคมมากยิ่งขึ้น

๔.๓ สรุปบทบาทการพัฒนาชนบทตามทัศนะของปราชญ์ชาวบ้าน

พ่อคำเตื่อง ภาษี มองว่า สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมที่มีปัญหา จากที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยที่ผูกโยงอยู่กับธรรมชาติ มีความเอื้ออาทรกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ กับกลายเป็นสังคมที่มีแต่การทำลายกัน แย่งชิงกัน ผู้คนในชนบทต่างมุ่งหา เงิน ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายเพื่อขยายพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ เกษตรกรเองมักถูก หลอกให้วิ่งไปตามกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม ให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่ง เมื่อปลูกพืชชนิดเดียวซ้ำซากดินก็เสื่อม ต้องเพิ่มปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีขึ้นเรื่อย ๆ ราคาพืชผลตกต่ำ และตกเป็นหนี้ในที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม คนสำหรับคนภาคอีสานแล้ว เป็นนักสู้มาโดยตลอด เพราะต้องสู้กับภัยธรรมชาติทั้งฝนแล้งดินแลว สู้กับความยากจนอดอยาก สู้กับความถูกกดขี่แกล้ง ของคนอื่น คนอีสานเมื่อมีปัญหา ก็จะลุกขึ้นร่วมมือกัน แต่พอปัญหาหมดไปก็จะประมาท กลับไป ให้เขาเหยียบย่ำอีก กลายเป็น วัฏจักรอย่างนี้

พ่อผาย สร้อยสระกลาง มองว่าสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะ สังคมชนบทอีสาน ที่เคยเป็นสังคมเอื้ออาทร มีความอบอุ่นกลายเป็นสังคมเศรษฐกิจทุนนิยม วิถีชีวิตของคนชนบทเปลี่ยนแปลงไปผู้คนหลั่งไหลเข้าสู่สังคมเมือง ทำลายระบบครอบครัว ให้ คงเหลือแต่คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้าน และเด็ก ระบบการศึกษาไม่สามารถพัฒนาคนให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นแต่เป็น

^{๒๑} สัมภาษณ์ พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ มหาชีวลัยอีสาน อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ , ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

การศึกษาที่สอนให้เฝ้ารอคอยการหยิบยื่นให้จากผู้อื่นเรื่อยไป ส่วนเด็กและ เยาวชนในปัจจุบันมีปัญหาด้านคุณภาพเพราะต้องประสบภาวะเสี่ยงต่าง ๆ เช่น การติดยาเสพติด ต่าง ๆ เป็นต้น ด้านเกษตรกร ขาดความภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง และถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอจากนายทุน และภาครัฐ และสำหรับภาครัฐขาดความเข้าใจในการพัฒนา โดยไม่เอาคนเป็น ตัวตั้งแต่เอาเงินเป็นตัวตั้ง จึงไม่ได้มีการพัฒนาคนให้เตรียมพร้อมในสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อเกิด ปัญหาขึ้นจึงไม่สามารถต้านทานได้

พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ มองว่าสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมที่มีปัญหาปัจจัยหลักอยู่ที่คุณภาพของคน เพราะคนขาดความรู้ ขาดการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมสมัยใหม่อย่าง รู้เท่าทัน จึงทำให้เกิดปัญหาถูกกระทำทางสังคม หรือทำร้ายสังคมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเพราะ การขาดความรู้จึงให้เห็นคุณค่าผิด ๆ เช่น เห็นเงินสำคัญกว่ามิตรภาพ ความเอื้ออาทร หรือ ความอบอุ่น ในที่สุดจึงเป็นการตอกย้ำความเลวร้ายให้สังคมมากยิ่งขึ้น

กลยุทธ์การพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์

กลยุทธ์การพัฒนาชนบทของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ ได้นำเสนอโดยแยกประเด็นตามกลยุทธ์ด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

การสร้างความร่วมมือ

พ่อคำเตื่อง ภาษี

จัดให้มีการประชุมอย่างต่อเนื่องทั้งในเครือข่ายระดับพื้นที่ และนอกพื้นที่เช่นการประชุมเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคีสานซึ่งจัดเป็นประจำทุกเดือน หมุนเวียน ไปในเพื่อที่ปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสานใน ๑๒ พื้นที่ทั่วภาคอีสาน จัดให้มีการนิเทศติดตามการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ โดยการไปพบปะเยี่ยมเยียน หรือผ่านกระบวนการประชุมสัญจรไปในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อรับทราบปัญหา และร่วมหาแนวทางแก้ไข ทั้งนี้พ่อคำเตื่องแนะว่าในการนิเทศติดตามต้องไม่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าตน กำลังถูกนิเทศอยู่แต่ให้เป็นลักษณะการไปเยี่ยมเยียนพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวคิดกัน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของสมาชิกในเครือข่าย ในด้านข้อมูลวิชาการ วัตถุดิบ แล การตลาดแก่สมาชิก ดึงศักยภาพของบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมา มี ส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น ร่วมมือกับนักวิชาการเพื่อทำการวิจัยในชุมชน ขอรับการสนับสนุน ด้านวิชาการและงบประมาณจากองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น

พ่อผาย สร้อยสระกลาง

พัฒนาตนเองให้คนอื่นเชื่อมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม โดยยึดหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สร้างบุคลิกการเป็นผู้นำ มีปฏิภาณไหวพริบ มีความเสียสละ มีความคิด สร้างสรรค์ มีความเป็นประชาธิปไตยเป็นต้น สร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อการเข้าถึงแหล่งความรู้ เงินทุน และทรัพยากรอื่น ๆ กับบุคคล หน่วยงานหรือองค์กรภายนอกสร้างระบบการทำงานแบบการมีส่วนร่วม ทั้งในระดับพื้นที่ และระดับที่สูงขึ้นไป เช่นการประชุมสัญจรของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคีสาน การประชุม หมุนเวียนของเกษตรกรต้นแบบ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในเครือข่าย ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และ ร่วมกันแก้ปัญหา ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยผ่านกระบวนการประชุมหมุนเวียน เพื่อให้เกิดการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาพื้นที่ ของเกษตรกรในเครือข่าย รวมไปถึงจะเป็นการประเมินผลซึ่งกันและกันด้วย

พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์

ปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ พร้อมทั้งจะเข้าหาแหล่งความรู้ทุก ระดับ เช่น การขอรับความรู้จากนักวิชาการ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขา หรือปราชญ์ชาวบ้านต่าง ๆ เป็นนักประสานงาน กับแหล่งข้อมูล บุคลากร แหล่งทุน ฯ ให้มาช่วยเหลือในกิจกรรมการพัฒนา เช่นการร่วมมือกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริม สุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานส่งเสริมการจัดการความรู้ เพื่อสังคม (สคส.) หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น เปิดโอกาสให้ทีมงานได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาอยู่เสมอ โดยผ่านกระบวนการประชุม การเยี่ยมเยียน

การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

พ่อคำเตื่อง ภาษี

การพัฒนาบนฐานภูมิปัญญาชาวบ้านโดยมีการคัดสรรภูมิปัญญาสมัยใหม่มา ผสมผสาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงาน เช่น การสร้างพัฒนาองค์ความรู้ของชาวบ้านด้วยกระบวนการวิจัย การใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร เผยแพร่และสืบสานภูมิปัญญา ดังเช่นการผลิต สื่อ VCD เพื่อเผยแพร่แนวคิดการทำเกษตรประณีต ๑ ไร่เป็นต้น

พ่อผาย สร้อยสระกลาง

การใช้หลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดโยงให้ เกิดความร่วมมือในการพัฒนาสังคม เช่น หลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน หลักอปริหานิยธรรม ๗ เป็นต้น

การใช้ประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมในชุมชนมาเป็นกุศโลบายในการพัฒนา เช่นการทำบุญข้าวเปลือกเพื่อทำธนาคารข้าว การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ตัวไหม แล้ว นำรายได้มาใช้ในการพัฒนาชุมชน เป็นต้น การพัฒนาที่ยึดวิถีชีวิตในอดีตที่มีการเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ โดยเน้นให้เกิดกระบวนการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองในชุมชน

พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์

นำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาเป็นฐานในการพัฒนา กล่าวคือดำเนินการพัฒนาบนพื้นฐานองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน โดยสามารถเชื่อมโยงกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตัวอย่างที่พ่อสุทธินันท์ใช้สอนชาวบ้าน เช่น ชาวบ้านรู้จักมะละกอใน ลักษณะที่เป็นอาหาร นำมาทำส้มตำ การที่จะทำให้มะละกอเป็นเรื่องไม่ธรรมดา ก็ต้องมีการ ศึกษาวิจัย ว่ามะละกอมีกี่ชนิด แต่ละชนิดเหมาะที่จะใช้ประโยชน์ในด้านใด เช่นกินผลสุก ทำส้มตำ เลี้ยงสัตว์ ฯ หรือให้รู้ว่าพันธุ์ที่เหมาะสมที่ควรปลูกในแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร สามารถแปรรูป มะละกอไปในด้านใดบ้าง เป็นต้น หากต้องใช้ภูมิปัญญาสมัยใหม่ต้องมีการเรียนรู้ และเลือกใช้อย่างเหมาะสมเพื่อไม่ให้ตกเป็นทาสเทคโนโลยี เช่นพ่อสุทธินันท์ ได้ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อ ประโยชน์ในการจัดเก็บข้อมูล นำเสนอข้อมูล เป็นต้น ภูมิปัญญาไม่มีการหยุดนิ่ง ดังนั้นต้องมีการค้นคว้าวิจัยอยู่เสมอ กล่าว คือภูมิปัญญาทั้งหลายเกิดขึ้นจากกระบวนการลองผิดลองถูกจนเกิดเป็นองค์ความรู้ และเมื่อ สถานการณ์เปลี่ยนแปลงก็ต้องมีการค้นหาความรู้ใหม่ ๆ ภูมิปัญญาจึงต้องพัฒนาอยู่เสมอ หรือเรียกว่าการวิจัยนั่นเอง

ความต่อเนื่องและความยั่งยืน

พ้อย์คำเตือน ภาษา

ขยายแนวคิดและการปฏิบัติสู่สมาชิกในชุมชนโดยรวม ทั้งนี้พ้อย์คำเตือนมองว่าเราไม่สามารถอยู่รอดได้ถ้าหากบุคคลรอบข้างยังมีปัญหาอยู่ และปลูกฝังแนวคิดและการปฏิบัติแก่ลูกหลานของตนเองก่อน พัฒนาค้นพื้นฐานความต้องการของชีวิตอย่างแท้จริงของชาวบ้าน เช่น การแก้ปัญหาหนี้สิน เน้นการสร้างความสุขในชีวิต การไม่หลงตามกระแสทุนนิยม เป็นต้น

พ้อย์ผาย สร้อยสะกลาง

ร่วมกับเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน สร้างเกษตรกรที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้ จำนวน ๑ ล้านครอบครัวทั่วภาคอีสาน เน้นการพัฒนาคนให้มีความพร้อมก่อนที่จะพัฒนาในด้านอื่น ๆ โดยการเรียนรู้วิธีการพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเอง รู้เท่าทันปัญหาและค้นหาความต้องการที่แท้จริงของ ชีวิตตน สร้างเครือข่ายในการขยายแนวคิดอย่างเป็นระบบ ผ่านเกษตรกรต้นแบบ ซึ่งได้รับการพัฒนาจากพ้อย์ผายโดยตรง เพื่อไปขยายแนวคิดต่อและมีการติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดผ่านการประชุมหมุนเวียน เป็นต้น สร้างวิทยากรแกนนำในพื้นที่เพื่อการถ่ายทอดแนวคิดและวิธีการดำเนินงานตามแนวทางของพ้อย์ผาย พัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความตระหนักและเห็นคุณค่าของท้องถิ่นตนเองเพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการชุมชนอย่างถูกต้องต่อไป

พ้อย์สุทธินันท์ ปรัชญพทุทธ์

มุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้มีความรู้เพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการศึกษาดูงานประชุมแลกเปลี่ยน เพื่อให้เกิดความตระหนักและมองเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองจะทำการวิจัยเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงงานอยู่เสมอ ส่งเสริมให้เกิดความตั้งใจจริง ปฏิบัติจริง ในการทำงานและให้เกิดผลที่ยอมรับได้ โดยเอาผลงานเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จได้ดังนี้

กลยุทธ์ด้านการสร้างความร่วมมือ

การพัฒนาตนเองเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ ในด้านการดำเนินชีวิต การมีคุณธรรมความเป็นผู้นำ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น สร้างระบบการทำงานอย่างมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้สมาชิกหรือเครือข่ายได้ร่วม คิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ด้วยการประชุม การเยี่ยมเยียน สร้างระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การประชุมหมุนเวียน เพื่อติดตามช่วยเหลือ กระตุ้นสมาชิกให้มุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง เป็นต้น ประสานความร่วมมือกับบุคคลหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อการเข้าถึง แหล่งความรู้ เงินทุน และทรัพยากรอื่น ๆ

กลยุทธ์ด้านการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

การพัฒนาต้องอยู่บนฐานของวิถีชีวิตที่มีการเกื้อกูลสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ มีการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสมัยใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อการใช้ประโยชน์ และรู้จักเลือกใช้ภูมิปัญญาอย่างเหมาะสม นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะหลัก “อตฺตาทิ อตฺตโน นาโถ” ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

กลยุทธ์ด้านความต่อเนื่องและความยั่งยืน

มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพเพื่อให้มีความรู้ที่จะอยู่ในสังคมอย่างรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในทุกระดับ เพื่อให้เกิดแนวร่วมอย่างกว้างขวาง

มุ่งเน้นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของชีวิตจริง มีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน ตารางเปรียบเทียบ
กลยุทธ์การพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ในด้านต่าง ๆ

ตารางที่ ๔.๒ สรุปบทบาทการพัฒนาชนบทของปราชญ์ชาวบ้านในด้านต่าง ๆ

รายการ	พ่อดำเตื่อง ภาษี	พ่อดำ สร้อยสระกลาง	พ่อสุทนต์ ปรัชญ พลฤทธิ์
ด้านการสร้าง ความร่วมมือ	๑. จัดให้มีการประชุม อย่างต่อเนื่องทั้ง ใน เครือข่ายระดับพื้นที่ และนอกพื้นที่ ๒. จัดให้มีการนิเทศ ติดตามการ ดำเนินงาน ของเครือข่ายอย่าง สม่ำเสมอ ๓. ให้การสนับสนุนการ ดำเนินงานของ สมาชิก ในเครือข่าย ในด้าน ข้อมูลวิชาการ วัสดุ และ การตลาด แก่ สมาชิก ๔. ดึงศักยภาพของ บุคคล หน่วยงาน หรือ องค์กรทั้งภาครัฐและ เอกชนมีส่วนร่วมใน การดำเนินงาน	๑. พัฒนาตนเองให้คนอื่น เชื่อมั่น มี คุณ ธรรม จริยธรรม ๒. สร้างบุคลิกการเป็นผู้นำ มีปฏิภาณ ไหวพริบ มีความ เสียสละ มี ความ คิด สร้างสรรค์ มีความเป็น ประชาธิปไตยเป็น ต้น ๓. สร้างเครือข่ายความ ร่วมมือ เพื่อ การเข้าถึง แหล่งความรู้ เงินทุน และ ทรัพยากรอื่น ๆ กับบุคคล หน่วยงานหรือ องค์กร ภายนอก ๔. สร้างระบบการทำงาน แบบการมีส่วนร่วม ทั้งใน ระดับพื้นที่ และระดับที่ สูงขึ้น ๕. ส่งเสริมให้มีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กันเอง ทั้งภายในชุมชน และ ภายนอกชุมชน	๑. ปฏิบัติตนให้เป็น บุคคลแห่ง การเรียนรู้ พร้อมที่จะเข้าหาแหล่ง ความรู้ทุกระดับ ๒. ประสานงาน กับ แหล่งข้อมูล บุคลากร แหล่งทุน ฯ ให้มา ช่วยเหลือในกิจกรรม การพัฒนา ๓. เปิดโอกาสให้ ทีมงานได้ร่วมคิด ร่วม ทำ ร่วมแก้ปัญหาอยู่ เสมอ ๔. มุ่งสร้างผลงานให้ เป็นที่ประจักษ์ เมื่อ เกิดการยอมรับ ก็จะมี ผู้สนใจมา ช่วยเหลือใน ภารกิจที่ดำเนินอยู่
ด้านการใช้ภูมิ ปัญญาพื้นบ้าน	ดำเนินการพัฒนาบน ฐานภูมิปัญญา ชาวบ้าน โดยมีการคัดสรรภูมิ ปัญญา สมัยใหม่มา ผสมผสานเพื่อให้เกิด ประโยชน์ใน การ ดำเนินงาน	๑. การใช้หลักธรรม คำ สอนในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดโยงให้ เกิด ความร่วมมือในการพัฒนา สังคม ๒. การใช้ประเพณี ความ เชื่อ และ ค่านิยมในชุมชน	๑. นำ ภูมิ ปัญญา พื้นบ้านมาเป็นฐานใน การพัฒนา หากต้องใช้ ภูมิปัญญาสมัยใหม่ต้อง ๒. มีการเรียนรู้ และ เลื อ ก ใ ช้ อ ย่ า ง เหมาะสม

รายการ	พ่อดำเตือน ภาษี	พ่อผาย สร้อยสรกลาง	พ่อสุทินนธ์ ปรัชญพฤทธิ์
		มาเป็นกุศโลบายในการพัฒนา ๓. การพัฒนาที่ยึดวิถีชีวิตในอดีตที่มี การเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์	๓. คำนึงว่าวิจัยเพื่อพัฒนาภูมิปัญญา อย่างต่อเนื่อง ๔. บูรณาการภูมิปัญญาชาวบ้านกับภูมิปัญญาสมัยใหม่เพื่อเกิดประโยชน์ใน การพัฒนา
ด้าน ความต่อเนื่อง และยั่งยืน	๑. ร่วมกับเครือข่ายประชาชนชาวบ้าน และพหุภาคีภาคอีสาน สร้างเกษตรกรที่สามารถพึ่งตนเองและ พึ่งพากันเองได้ จำนวน ๑ ล้าน ครอบครัวทั่วภาคอีสาน ๒. ขยายแนวคิดและการปฏิบัติ สมาชิกในชุมชนโดยรอบ และปลูกฝัง แนวคิดและการปฏิบัติแก่ลูกหลานของตนเอง ๓. ดำเนินการพัฒนามบนพื้นฐานความ ต้องการของชีวิตอย่างแท้จริงของ ชาวบ้าน	๑. ร่วมกับเครือข่ายประชาชนชาวบ้าน และพหุภาคีภาคอีสาน สร้างเกษตรกรที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้ จำนวน ๑ ล้านครอบครัวทั่วภาคอีสาน ๒. เน้นการพัฒนาคนให้มีความพร้อม ก่อนที่จะพัฒนาในด้านอื่น ๆ ๓. สร้างเครือข่ายในการขยายแนวคิด อย่างเป็นระบบ ผ่านเกษตรกรต้นแบบ ซึ่งได้รับการพัฒนาจากพ่อผายโดยตรง เพื่อไปขยายแนวคิดต่อ ๔. สร้างวิทยากรแกนนำในพื้นที่ เพื่อ การถ่ายทอดแนวคิด และ วิธีการดำเนินงานตามแนวทางของพ่อผาย ๕. พัฒนาเด็กและเยาวชนให้ตระหนัก และเห็นคุณค่าของท้องถิ่นตนเอง	๑. ร่วมกับเครือข่ายประชาชนชาวบ้าน และพหุภาคีภาคอีสาน สร้างเกษตรกร ที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้ จำนวน ๑ ล้านครอบครัวทั่วภาคอีสาน ๒. พัฒนาคนให้เป็นผู้มี ความรู้เพียงพอ ที่จะดำเนินกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ๓. มีการวิจัยเพื่อการพัฒนาและ ปรับปรุงงานอยู่เสมอ ๔. ส่งเสริมให้เกิดความตั้งใจจริง ปฏิบัติ จริงในการทำงานและให้เกิดผลที่ ยอมรับได้โดยเอาผลงานเป็นตัวชี้วัด ความสำเร็จ

จากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์มาในเบื้องต้นนั้น สรุปในสาระสำคัญได้ว่า ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้จะอยู่ในบริบทของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นหลัก ซึ่งเป็นสิ่งเบื้องต้นที่ขับเคลื่อนไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท การพัฒนาชุมชนชนบทที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาในชุมชนหรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนชนบทนั้นๆให้ดีขึ้นจะต้องเกิดจากชุมชนเองโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่คอยช่วยเหลือ ชี้แนะด้านวิชาการให้ความรู้ใหม่ๆแต่ไม่ใช่ไปสั่งการให้ประชาชนในชุมชนนั้นปฏิบัติตามสิ่งที่เจ้าหน้าที่ต้องการ เพราะฉะนั้นการที่จะได้มาซึ่งปัญหาของชุมชนชนบทจริงๆ จะต้องเข้าถึงชุมชนและสิ่งที่สำคัญคือต้องทำงานด้วยใจจริงๆถึงจะได้ใจชุมชนและได้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนนั้นๆ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ ซึ่งเริ่มจากวิกฤตของชาวบ้านด้านผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาน้ำทำการเกษตรไม่เพียงพอ ปัญหาหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดในเรื่องการพัฒนาชนบท คือ ความรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการการพัฒนาชนบท ที่ว่ากันว่า ยังมีประชาชนจำนวนมากไม่รู้ถึงการมีส่วนร่วมดังกล่าว ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ในการพัฒนาชนบท ขณะเดียวกัน ก็มีเสียงสะท้อนถึงความไม่รู้ในการพัฒนาชนบทที่ประชาชนควรได้รับการบริการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ จนเกิดปัญหาความขัดแย้ง และความไม่เข้าใจกันระหว่างชาวบ้านผู้เป็นเกษตรกรในชนบทด้วยกัน แม้จะมีความพยายามของหน่วยงานและกลไกที่เกี่ยวข้องต่างๆ อย่างมากในการประชาสัมพันธ์ และสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว แต่ก็ยังไม่สามารถกระจายการรับรู้ และการสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว แต่ก็ยังไม่สามารถกระจายการรับรู้ และการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวางมากนัก คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กสทช. จึงได้ร่วมมือกับศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบทร่วมกันดำเนินการสร้างความรู้ การรับรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท ผ่านเครื่องมือและกลไกที่สำคัญ คือ วิทยุชุมชนในการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งชุมชนและสนับสนุน การแก้ไขปัญหาความยากจนโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานของรัฐรูปแบบใหม่ จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๓ โดยการรวมสองหน่วยงานคือสำนักงานกองทุนพัฒนาชนบท สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง สังกัดการเคหะแห่งชาติ เป็นหน่วยงานของรัฐรูปแบบพิเศษที่ออกแบบมาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการ สาธารณะ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. ๒๕๔๒ มีวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัย การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ บนหลักการพัฒนาที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน สนับสนุนและให้การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กร ชุมชน ตลอดจนการประสานสนับสนุนเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือดังกล่าวจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน ในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ทั้งนี้ในการ

แก้ไขปัญหาดังกล่าวของชุมชนชนบทมักจะแก้ปัญหากันเองโดยภาครัฐเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาแต่การขับเคลื่อนเป็นภาระของประชาชนโดยตรง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่คุ้นเคยกับการรับคำแนะนำจากปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีผู้นำคือ ๑) พ่อคำเตื่อง ภาษี ๒) พ่อผาย สร้อยสระกลาง และ ๓) พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ เป็นผู้นำชุมชน และเป็นผู้ริเริ่มให้ชุมชนได้ คิด พุดคุยกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งชุมชน โดยไม่ได้เริ่มที่การวางแผนแต่เริ่มที่การทบทวนปัญหาในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวในชุมชนได้อย่างยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดังนี้คือ

๑. การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชน

๒. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันช่วยกันคิด ช่วยกันทำในการแก้ไขปัญหาลongผดลองถูกในชุมชนกันเอง มีอิสระในการคิด ซึ่งอาจจะเรียกว่ามีการวางแผนร่วมกันก็ได้

๓. การมีเป้าหมายเดียวกันในการร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๔. มีการปฏิบัติตามแนวทางที่ร่วมกันคิดในชุมชนนั้นๆไปในแนวทางเดียวกัน

๕. หลังจากปฏิบัติแล้วนำสิ่งที่ได้หรือปัญหาที่เกิดขึ้นมาพุดคุยกันและมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นร่วมกันเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับการปฏิบัติของชุมชน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนชนบทจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านนับว่ามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปศึกษาและปฏิบัติตน จนบังเกิดผลเป็นที่ประจักษ์ สามารถสร้างความอยู่ดีมีสุขแก่ตนเองและครอบครัว ภาคราชการจึงเล็งความสำคัญของปราชญ์ชาวบ้าน จึงได้สนับสนุนส่งเสริมให้เป็นศูนย์เรียนรู้ เพื่อขยายผลความสำเร็จของท่านทั้งหลายไปสู่ชุมชน หรือผู้ที่สนใจ ต้องการศึกษาลักษณะการเรียนรู้ เพื่อนำภูมิปัญญาและแนวทางของปราชญ์แต่ละท่านไปเป็นตัวอย่างในการพัฒนาตนเองและชุมชนให้มีความอยู่เย็นเป็นสุขอันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ สศช. ได้เล็งเห็นความสำคัญของปราชญ์ชาวบ้าน ในฐานะที่เป็นกลไกหรือภาคีการพัฒนาที่สำคัญ ที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ไปสู่บุคคล ชุมชน และท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มอบหมายให้สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้ง ๔ ภาค ดำเนินรวบรวมข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านและศูนย์เรียนรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษา ต่อยอดองค์ความรู้ สร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา และขยายผลเชื่อมโยงในการขับเคลื่อนการพัฒนาในแต่ละระดับ ซึ่งในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีฐานะยากจน ซึ่งภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าว ได้เกิดผู้นำโดยธรรมชาติ จำนวน ๓ ท่าน คือ ๑) พ่อคำเตื่อง ภาษี ๒) พ่อผาย สร้อยสระกลาง และ ๓) พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ซึ่งใช้ชีวิตของตนเป็นเครื่องทดลอง เพื่อฝ่าฟันมรสุมชีวิต จนประสบความสำเร็จ และได้รับการยอมรับจากสังคม พ่อคำเตื่อง ภาษี เคยประสบความสำเร็จล้มเหลวหลายครั้งในการปลูกพืชเชิงเดี่ยว หรือเกษตร กระแสหลัก จึงได้นำความผิดพลาดในอดีตมาทบทวนหาสาเหตุของปัญหา จนกระทั่งเข้าใจ ธรรมชาติ จึงได้ริเริ่มทำเกษตรธรรมชาติที่ไม่ไถพรวน ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ไม่กำจัด วัชพืช ปลอ่ยให้ธรรมชาติจัดสมดุลกันเอง จึงทำให้ลดต้นทุนการผลิต และสร้างผลผลิตที่มีความ สมบูรณ์ และเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภค จากนั้นจึงเผยแพร่

ความรู้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป พ่อคำเดื่อง ภาษี
จึงได้รับการยอมรับ การยกย่องจากหน่วยงาน สถาบันต่าง ๆ เช่น รางวัลคนดีศรีสังคม จากมูลนิธิ
หมู่บ้าน ครูภูมิ ปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนัก
นายกรัฐมนตรี เป็นต้น